

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiihin koulutusohjelma

Niiki Nuutinen

BALLADIKIERROS POHJOIS-KARJALAN MUSEOSSA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2013
Musiikin koulutusohjelma

Siltakatu 1
80100 JOENSUU
050 358 2494

Tekijä(t)
Niiki Nuutinen

Nimeke
Balladikierros Pohjois-Karjalan museossa

Toimeksiantaja
Pohjois-Karjalan museo, Joensuu

Tiivistelmä

Balladikierros Pohjois-Karjalan museossa kuvaa laulettujen museokierroksen syntyprosessia säveltäjän näkökulmasta. Työ tehtiin toimeksiantajana Pohjois-Karjalan museolle, ja raportissa pyritään vastaamaan museota kiinnostaneisiin kysymyksiin. Työssä esitellään lyhyesti suomalaisen kansanballadin ja arkkiveisun historiaa, johon sävellystyö pohjaa. Työssä pohditaan myös museon haasteita nykypäivänä. Palautekyselyn avulla esitellään yleisön kokemuksia balladikierroksen ensiesityksestä.

Sävellys- ja sanoitustyö pohjasi Pohjois-Karjalan museon Matkalla Karjalassa -perusnäyttelystä esiin nouseviin teemoihin. Laulettu museokierros avaa uudenlaisia lähestymistapoja näyttelyyn. Balladit nostavat esiin tarinat näyttelyesineiden takaa. Hanke rahoitettiin opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadun Kulttuurin matkailullisen tuotteistamisen apurahan turvin.

Kierroksen viisi tarinaballadia muistuttavat sekä tematiikaltaan että tekotavaltaan uudempiä balladiperinnettä ja arkkiveisuja. Yleisö koki balladikierroksen virkistävänä ja kiinnostavana. Kierros saa lisää esityksiä tulevana kesänä ja lauletuista museokierroksista tulee Pohjois-Karjalan museolle tuotepaketti, jota museo voi tarjota matkailijoille. Työn alla on myös kierrokseen liittyvät työpajat, joissa kävijät pääsevät itse kokeilemaan lauluntekoa näyttelyn teemojen pohjalta.

Kieli
suomi

Sivuja 44
Liitteet 7
Liitesivumäärä 12

Asiasanat
balladit, arkkiveisut, kävelykierrokset, Pohjois-Karjala, museot

THESIS
May 2013
Degree Programme in Music
Siltakatu 1
FI 8100 JOENSUU
FINLAND
050 358 2494

Author(s)
Niiki Nuutinen

Title
Ballad Tour in the North Karelia Museum

Commissioned by
North Karelia Museum, Joensuu

Abstract

The goal of the thesis was to compose a guided tour for the North Karelia museum in the style of Finnish folk ballads. The project was funded by the Finnish Ministry of Education and Culture. The report describes composer's experiences during the process and aims to answer the questions that interested the client.

The history of Finnish folk ballad and broadside song is presented shortly and the challenges of a modern museum are introduced to the reader. The audience of the first Ballad Tour filled a feedback form and their experiences are presented in the end of the report. The themes of the composed ballads rose from the basic exhibition of the museum, Visiting Karelia, which represents the history of North Karelia. The ballads tell a story behind the objects and a singing guide provides totally new ways to experience the exhibition.

Themes and form of the composed five ballads resemble newer Finnish ballad tradition and broadside songs. Feedback from the first audience was positive. The tour was described as a stunning experience and it offered a refreshing point of view to the exhibition. The project continues in the coming summer with at least four more shows. In the future the North Karelia Museum can offer the Ballad Tour for tourists and different groups of visitors. There are also plans for workshops where the visitors can try songwriting themselves.

Language
Finnish

Pages 44
Appendices 7
Pages of Appendices 12

Keywords

folk ballad, broadside song, North Karelia, museum

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Balladin historiaa.....	6
2.1	Käsitteen määrittelyä.....	6
2.2	Perinteen eurooppalaiset juuret	6
2.3	Esitystavoista ja tilanteista	7
2.4	Balladin rakenne muotoutuu.....	7
2.5	Tyylipiirteitä	8
2.6	Ydintematiikkaa.....	9
2.7	Balladien melodiikkaa.....	10
2.8	Balladeja ja arkkiveisuja	12
3	Balladin historiaa Suomessa.....	13
3.1	Suomalaisen balladin määrittelyä.....	13
3.2	Balladin tutkimuksen historiaa Suomessa.....	13
3.3	Suomalaisen balladin kehityskaari	15
3.4	Arkkiveisu Suomessa.....	16
3.5	Suomalaisten kertomalaulujen teemoista.....	17
3.6	Kansanomaisen laulukulttuurin murros	18
4	Museo elämysten ympäristönä	19
4.1	Museo yhteiskunnassa.....	19
4.2	Muuttuva museo.....	20
4.3	Museo oppimisympäristönä.....	21
5	Laulettu museokierrokset.....	23
5.1	Projektin synty.....	23
5.2	Toimeksiantajan toiveet.....	24
5.3	Lauluntekijän lähtökohdat.....	25
5.4	Kierrosten kohderyhmistä.....	26
6	Viisunikkarin opissa	28
6.1	Rauvanlahden Junkers.....	28
6.2	Alahovin armo	29
6.3	Oleksei Boozei	30
6.4	Elias ja runonlaulaja	32
6.5	Arvid ja kaunis Alma.....	34
6.6	Leikarin laulu ja loppusanat.....	35
7	Matkalla Karjalassa.....	36
7.1	Ensivaikutelmia matkalta.....	36
7.2	Laulujen teemojen hahmottelua	37
7.3	Mietiskelyä kirkkokuoneessa.....	37
7.4	Runolaulajan nurkkaus.....	38
7.5	Metsää, kartanoita, sodan melskettä	39
7.6	Tarinat esiin.....	39
7.7	Kävijöiden kokemuksia balladikierrokselta	40
7.8	Ajatuksia tulevasta	41
8	Pohdinta.....	43
	Lähteet.....	44

Liitteet

Liite 1	Leikarin laulu ja loppusanat
Liite 2	Oleksei Boozei
Liite 3	Elias ja runonlaulaja
Liite 4	Alahovin armo
Liite 5	Rauvanlahden Junkers
Liite 6	Arvid ja kaunis Alma
Liite 7	Palautekysely balladikierroksesta 24.4.2013

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aihe on balladikierros Pohjois-Karjalan museossa. Tein balladi-muotoisen, laulettun opastuskierroksen toimeksiantona Pohjois-Karjalan museon käyttöön. Idea lauletuista opastuskierroksista syntyi Kalevalan mitalla-festivaalin suunnittelukokouksessa syksyllä 2011.

Ensimmäisen, runolauluun keskittyvän museokierroksen loi Karelia-ammattikorkeakoulusta valmistunut laulaja Anna Fält vuonna 2012. Kierroksen saaman suosion kannustamana museo haki ja sai apurahaa tuoteidean laajentamiseen. Museoon ollaankin luomassa nyt balladikierroksen lisäksi toista uusmittaista, rekilauluun keskittyvää kansanlaulukierrosta ja molempiin liittyviä työpajoja.

Opinnäytetyössäni perehdyn balladiin ja arkkiveisuun suomalaisen kansanperinteen lajina sekä perinteen eurooppalaisiin juuriin. Sävellys- ja sanoitustyöni pohjaa kansanballadin ja arkkiveisun estetiikkaan. Perehdyn myös hieman museon elämysten ympäristönä sekä nykymuseon haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Opinnäytetyön keskiössä on käytännön luova prosessi, balladikierroksen luominen, sanoitus- ja sävellystyö museon pysyvän näyttelyn teemojen antaman inspiraation pohjalta. Pyrin työskentelyä kuvaavassa luvussa vastaamaan toimeksiantajan esittämiin kysymyksiin. Opinnäytetyön liitteenä on tekemäni palautekysely balladikierroksesta sekä balladien sanat.

Pohjois-Karjalan museon Matkalla Karjalassa -perusnäyttely esittelee Karjalan historiaa. Balladissa keskeistä on tarinan kertominen. Laulujeni aiheet kumpuavat näyttelyn teemoista ja avaavat niitä yleisölle tarinan keinoin. Yksittäisten ihmisten kohtalot elävöittävät ajankuvaa. Tavoitteena oli luoda elämyksellinen museokierros, joka syventää museokävijän kokemusta näyttelystä ja antaa uusia näkökulmia Karjalan historiaan.

2 Balladin historiaa

2.1 Käsitteen määrittelyä

Balladi on tapa kertoa tarina pukemalla se lauluksi. Balladilla tarkoitetaan nykyisessä folkloristisessa terminologiassa kertovasisältöistä, suullisesti periytynyttä kansanlaulua, jonka juoni ja sen erilaisista ristiriitatilanteista alkunsa saavat ja usein dramaattisesti huipentuvat tapahtumat kerrotaan erityisellä, balladille ominaisella tavalla. Uusin tutkimus korostaa balladin määrittelyssä ennen kaikkea sille tyypillistä kerrontatekniikkaa. (Asplund 1994, 13.)

Balladi-termi on peräisin latinankielisestä sanasta ballare, tanssia, josta se mutkien kautta on kulkeutunut nykyiseen merkitykseensä. Sana esiintyi ensi kerran nykyisessä, kertovaa kansanlaulua tarkoittavassa merkityksessään 1700-luvulla, kun Englannissa julkaistiin vuosina 1723–25 kolmiosainen kokoelma vanhoja balladeja, *A Collection of Old Ballads*. Todennäköisesti tätä kautta termi päätyi käyttöön myös saksankielisellä kielialueella. Esimerkiksi Goethe kutsui vuonna 1771 Elsassista keräämiään kansanlauluja balladeiksi, *Deutsche Balladen*. (Asplund 1994, 13–15.)

2.2 Perinteen eurooppalaiset juuret

Balladia kansanperinteen lajina pidetään iältään keskiaikaisena ja sen kukoistuskauti oli monin paikoin 1400–1600-luvulla. Varhaisimmat tiedot ovat 1200-luvun Tanskasta, ja vanhin historiallinen tapahtuma, jonka tanskalainen balladi mainitsee, on kuningas Erik Emunin murha vuonna 1137. Lajina skandinaavisen balladin katsotaan olleen olemassa jo 1200-luvun jälkipuolella. Saksalaisen balladin synty puolestaan ajoitetaan 1300-luvulle ja varhaisimmat sen käsittelevät tapahtumat 1200-luvulle. Aikaisempi tutkimus on korostanut balladin yläluokkaista alkuperää, josta niiden sisältökin todistaa. Myöhemmin on tuotu esiin myös perinteen talonpoikaista elinpiiriä, jonka parista suurin osa perinteestä on pantu muistiin. (Asplund 1994, 14–15 .)

2.3 Esitystavoista ja tilanteista

Balladin käytöstä tanssilauluna on tietoa lähinnä Tanskasta aateliston parista. Balladia on Skandinaviassa keskiajalla käytetty piiritanssin yhteydessä. Laulaja eli leikari lauloi juonta eteenpäin ja johti tanssia. Laulajat liikkuvat ketjussa tai piirissä pitäen toisiaan käsistä kiinni. Ketjutanssi on vanha, keskiaikainen ja monessa kulttuurissa tunnettu tanssitapa. Suomessa myös runolauluja on tanssittu tällä tavoin. Färseerien kvaddans-perinne, balladien esittäminen tanssien, lienee ainoa nykypäivään asti säilynyt ketjutanssin muoto. (Asplund 1994, 17.)

Skandinavian ulkopuolella tietoa balladeista tanssilauluina on varsin vähän, poikkeuksena Saksan Itä-Preussi ja Lothringen, jossa pääsiäisen ja helluntain välisten sunnuntaiden ohjelmaan kuuluivat vielä tämän vuosisadan alkupuolella balladien laulaminen piirissä tanssien. Balladien runsas dialogi on mahdollistanut myös kahden laulajan vuorottelun. Balladia pidetään kuitenkin ennen kaikkea yksilötraditiona, koska tietoa balladien kollektiivisista esitystilanteista ei ole. Sen sijaan useat laulajat ovat saaneet mainetta hämmästyttävän laajan ja laadukkaan repertoarinsa ansioista. (Asplund, 1994 16–17.)

2.4 Balladin rakenne muotoutuu

Balladit voivat olla muodoltaan joko säkeistöllisiä tai säkeistöttömiä. Säkeistöllisyys on yleinen länsieurooppalainen piirre. Itä-Euroopassa perinne on leimallisemmin säkeistötöntä. Esimerkiksi Englannissa varhainen, nk. anglosaksinen säe oli alunperin alkusointuinen, loppusoinnuton, neli-iskuinen ja säkeistötön. 1000-1200-luvulla trubaduurien ja truveerien myötä Englantiin levisi uusi säkeistömuoto, joka todennäköisesti on saanut alkunsa latinalaisista hymneistä tai ranskalaisesta lyriikasta. (Asplund 1994, 15.) Vastaava murros tapahtui Suomessa myöhemmin, kun runolaulun kalevalamittainen laulukielinen väistyi uuden, Euroopasta Ruotsin kautta tulevan, loppusointuisen laulurunouden tieltä. (Asplund 1994, 34.)

Skandinaviassa balladien rakenteelle on tyypillistä kertosäkeen eli refrengin käyttö. Niillä ei välttämättä ole mitään tekemistä balladin varsinaisen juonen kanssa ja niiden arvellaan olevan jäämiä tanssilauluista, joiden melodialla uusia

balladeja on laulettu. Lyyrinen tanssilaulu, ranskaksi carole, levisi Englantiin ja Skandinaviaan 1100–1200-luvuilla. Refrengit olivat niin kiinteä osa tanssilaulun rakennetta, että ne jäivät osaksi myös uutta laulutapaa. Balladeissa saattaa olla myös lyyrinen alku. Todennäköisesti laulaja on aloittanut lyyrisellä laululla ja jatkanut samalla melodialla sitten balladin tarinaa. (Asplund 1994, 16.)

2.5 Tyylipiirteitä

Balladeissa olennaisinta on niille tyypillinen kerronnan tapa, balladikieli. Balladikielissä, samoin kuin vaikka runolaulukielissä, on kysymys suulliselle perinteelle ominaisesta musiikillisesta äidinkielestä. Muistinvaraisuus tuo kieleen omat piirteensä. Balladikielillä on ominaista formuloiden, yhteisesti ymmärrettyjen kielellisten metaforien käyttö. Balladien yhteydessä formula määritellään joukoksi sanoja, joita samojen kielen metristen edellytysten vallitessa käytetään kuvaamaan tiettyä asiaa. Formulateoria pohjaa Milman Parryn ja Albert P. Lordin tutkimuksiin jugoslavalaisesta epiikasta. Kun teoriaa on sovellettu eurooppalaisen kansanballadin tutkimukseen, on todettu, että kautta Euroopan balladeissa oli tyypilliset formulansa, jotka olivat tuttuja koko sille yleisölle, jonka keskuudessa balladi eli. (Asplund 1994, 18.)

Kerronnan formulat ovat luonteeltaan stereotyyppisiä; tietty ilmaisu toimii symbolina tai ennemerkkinä tulevalle. Näin balladikieltä ymmärtävä kuulija tajuaa laulajan käyttämästä ilmaisusta, mihin suuntaan tapahtumat ovat kulkemassa. Esimerkiksi kun balladin sankari peittää kasvonsa viittaaan tai leikittelee miekallaan, tilanne enteilee tulevaa vaaraa. Tai kun neito noutaa lähteellä vettä, ja aurinko kuultaa hänen pukunsa läpi, kuvaus ennustaa tulevaa viettelyä. (Asplund 1994, 18.)

Balladin juoni ei etene johdonmukaisena tapahtumakuvauksena, vaan koostuu pikemminkin sarjasta kohtauksia. Laulaja saattoi kehittää tarinaa ryhmittelemällä aiheyksiköitä hänelle tuttujen kerronnan kaavojen mukaan. Myös kertaaminen tuki muistinvaraisuutta. Esimerkiksi matkan kuvaus voidaan laulaa samalla tavalla, oli kyseessä sitten tulo- tai menomatka. Balladissa esiintyvät kysymykset esitetään myös yleensä aina samassa muodossa. (Asplund 1994, 18.)

Balladeille on tyypillistä runsas dialogi päähenkilöiden välillä. Mielestäni dialogi elävöittää tarinaa ja tuo hyvin esiin balladeihin usein sisältyvät mielipiteiden ja tunteiden ristiriidat. Kerronnalle on tyypillistä objektiivinen, moralisoimaton näkökulma tarinaan. Järkyttäväkin tarina kerrotaan ulkopuolisen kertojan silmin, turhia maalaillematta ja kyynelehtimättä. Joissain balladeissa tosin on moralisoiva loppu, jossa saatetaan esimerkiksi kehottaa vanhempia olemaan erottamatta rakastavaisia toisistaan tai ylistetään Herraa oikeamielisyyden toteutumisesta. Erityisesti slaavilaisissa balladeissa kerronta on usein ensimmäisessä persoonassa, jolloin näkökulma on myös vääjäämättä subjektiivisempi. Nämä balladit lähenevätkin lyyristä laulua, mutta joissain tapauksissa rajanveto balladien ja lyyristen laulujen välillä on lähes mahdotonta. (Asplund 1994, 19.)

2.6 Ydintematiikkaa

Balladeja on kaikkialla Euroopassa edeltänyt sankarielepiikan kausi. Sankarielepiikka ja balladit eroavat toisistaan ennen kaikkea tematiikaltaan. Sankarilauluissa kunnian eetos on pääosassa. Balladi tuo esiin kokonaan uuden tematiikan. Esiin nousevat ihmisten suhteet toisiinsa ja yhteisöön. Sankarielepiikka on yleensä moninäytöksistä, kun taas balladi keskittyy kertomaan muutaman tapahtuman, joskus jopa vain yhden kohtauksen. (Asplund 1994, 20.)

Katolisen kirkon vaikutus näkyy etenkin legendaballadeissa, joissa keskiaikaiseen maailmankuvaan luontevana osana kuuluneet ihmeet ovat keskeisessä osassa. Legendaballadit perustuvat usein Raamattuun, apokryfisiin evankeliumeihin tai proosamuotoisiin kansankertomuksiin. Yliluonnollisia elementtejä esiintyy myös taruballadeissa, joiden on arveltu säilyttäneen tarinoissaan etenkin Skandinaviassa ja Skotlannissa myös vanhaa uskomusperinnettä. Linnut toimivat viestinviejinä, ihminen muuttuu eläimeksi ja keijukaiset ja vedenhaltijat ottavat osaa kohtalon käänneisiin. (Asplund 1994, 20.)

Historiallisia balladeja esiintyy kaikkialla Euroopassa. Ne perustuvat usein todellisiin tapahtumiin tai todellisen henkilön elämään. Historiallisen totuuden sijaan balladeissa kerrotaan tarina, joka on saattanut matkan varrella muuttua paljonkin. (Asplund 1994, 20.)

Rakkaus on kaikkein keskeisin teema balladeissa. Aineksia balladeihin on otettu satu- ja tarinaperinteestä. Suosituimmat tarinat juontavat antiikin myytteihin saakka, rakastavaisten nimet ja tarinan yksityiskohdat vain ovat muuttuneet tarinan ylittäessä kielirajoja. Tyypillinen on esimerkiksi tarina miehestä, joka palaa matkaltaan, juuri kun rakastettu on menossa uudelleen naimisiin. Antiikin Kreikassa tästä tunnetuin esimerkki on Odysseuksen tarina. Pelkästään saksankielisellä alueella teemasta on ainakin viisi eri versiota. Suosittu on myös tarina rakastavaisten haudalla kasvavasta puusta, jonka juuret kietoutuvat yhteen yhdistäen heidät kuoleman jälkeen. (Asplund 1994, 20–21.)

Balladirunouden rakkaus on traagista ja väkivaltaista päättyen usein kuolemaan. Naisten rooli nousee balladeissa keskeiseksi ja nostaa keskiöön myös erotiikan ja seksuaalisuuden. Intohimo, mustasukkaisuus, kateus ja kosto ovat ydintematikkaa ja niiden seurauksena verenvuodatus, raiskaukset ja murhat. Asplund korostaa, että balladeissa on aina kyse emotionaalisesta käyttäytymisestä. Ydinperhe on keskeisessä roolissa ja tarinan ristiriidat syntyvät useimmiten päähenkilön suhteista toisaalta rakastettuun, toisaalta perheenjäseniin. (Asplund 1994, 19, 21.)

Omalaatuiseksi ryhmäkseen balladien keskuudessa nousevat humoristiset balladit, niin kutsutut ilkalaulut. Ilkalaulut kääntävät nurin normaalielämän arvot ja asenteet. Tyhmää vedätetään ja oveluus saa palkkansa. Monet ilkalaulut leikkivät seksuaalisuuden ja soveliaisuuden teemoilla. Todennäköisesti monet humoristiset laulut ovat jääneet liian härskeinä kokonaan merkitsemättä muistiin. (Asplund 1994, 20.)

2.7 Balladien melodiikkaa

Varhaisessa kansanperinteen tutkimuksessa melodiikan roolia ei ole kyllin ymmärretty. Melodian tallentaminen on huomattavasti vaativampaa kuin pelkän tekstin muistiinmerkitseminen, joten balladeja tallennettaessa keskityttiin sanoihin. Kansanlaulututkimus painottaa nykyisin melodiikan merkitystä, ja äänitystekniikan kehittyminen on ollut suureksi avuksi kansanlaulujen keruulle. On havaittu, että melodian lainalaisuudet vaikuttavat siihen, miten teksti muotoutuu. On myös huomattu, että vaikka 1800-luvun lopulla tekstit olivat jo arkkiballadien

leviämisen myötä köyhtyneet, niin kuulonvaraisena elänyt melodiikka saattoi olla hyvinkin rikasta ja moni-ilmeistä. (Asplund 1994, 28.)

Länsieurooppalainen vanha kansansävelmistö pohjaa kirkkosävellajeihin. Etenkin englantilaisissa ja ranskalaisessa kansanlaulussa on paljon gregoriaaniseen lauluun viittaavia piirteitä. Arvellaan, että sekä hengellinen että maallinen musiikki olisi ottanut vaikutteita varhaisemmasta laulutavasta, jolle tyypillistä on ollut erilaisten pentatonisten asteikoiden käyttö. Niissä asteikon kolmas ja seitsemäs tai vastaavasti neljäs ja seitsemäs sävel puuttuvat. Tällaisia asteikoita käytetään edelleenkin paljon esimerkiksi kelttiläisessä musiikissa. Raja hengellisen ja maallisen musiikin välillä oli myös viime vuosituhannella huomattavasti häilyvämpi kuin nykyään. (Asplund 1994, 27.)

Balladien, arkkiveisujen ja muiden kansanlaulujen melodiat olivat kaikkialla osa kunkin maan kansanlauluperinnettä. Pentatoniikkaa ja kirkkosävellajeja ei ole noudatettu orjallisesti. On tyypillistä että viisisävelikköä on käytetty ikään kuin pohjana melodialle ja siihen on otettu mukaan tarpeen mukaan lisäsäveliä. (Asplund 1994, 27.)

Balladille, kuten muullekin kansanlaululle, oli ominaista muuntelu, joka kumpusi laulajan omasta luovuudesta ja elävöitti tarinaa. Muuntelua saattoi syntyä myös, kun laulaja sovitti esimerkiksi uutta tekstiä jo aiemmin laulamaansa melodiaan tai jos laulaja unohti jonkin tarinan tai melodian kaarroksen ja paikkasi sen jatkamalla hieman toisin sanoin ja sävelin. Yleisöä koskettava variaatio jäi elämään, ja näin tapahtui muistinvaraiselle perinteelle ominaista yhteisöllistä valintaa. (Asplund 1994, 28.)

Olen itse huomannut, että tarinan kertominen muistista ja melodian variointi tuntuvat kulkevan käsi kädessä. Kun astuu ulos ulkoa muistamisesta ja siirtyy kertomaan tarinaa, on vapaus luoda se uudelleen juuri senhetkisen tunnelman mukaan. Laulaja ei jää sanattomaksi, koska hän muistaa tarinan, ja balladin kieli on hänen toinen luonteva äidinkieliensä.

2.8 Balladeja ja arkkiveisuja

Termit arkkiveisu, arkkivirsi ja arkkiviisu viittaavat painatustapaan. 1400-luvulla Saksassa tuli muotiin julkaista lauluja kirjallisessa asussa, arkkiveisuina. Arkkiveisujen suosion ydinaluetta oli Keski-Eurooppa ja Brittein saaret. Ruotsissa ensimmäinen arkkiveisu painettiin vuonna 1583 ja ensimmäinen suomenkielinen arkkiveisu Tukholmassa vuonna 1636. Ensimmäinen Suomessa painettu arkkiveisu oli samalla ensimmäinen kirjallinen tuote, jonka vasta perustettu Turun kirjapaino julkaisi 1643. Alkuun arkkiveisujen tematiikka oli pääosin hengellistä, mutta vähitellen viihteellisyys sai sijaa. Laulut toimivat myös tiedonvälityksenä, johon saksankielinen termi Zeitungslied (uutislaulu) viittaa. Arkkiveisujen kynäilijät esittivät itse markkinoilla ja muissa tapahtumissa laulujaan ja myivät arkkeja, joille sanat oli painettu. Melodiat opittiin vielä pitkään korvakuulolta, mikä tekee arkkiveisuistakin melodiikan osalta muistivaraista perinnettä (Asplund 1994, 25–27.)

Osa arkkiveisuista ylitti kielirajoja. Saksasta laulut levisivät Tanskaan ja sieltä muualle Pohjolaan. Suomeen laulut tulivat lähinnä Ruotsin kautta. Kaikissa maissa syntyi kuitenkin myös omia kertovia lauluja ja arkkiveisuja. Arkkiveisuperinteellä oli tärkeä rooli länsimaisten runomittojen, uusien laululajien ja sävelmistön leviämässä Suomeen. Suomessa arkkeina julkaistiin myös kalevalamittaista runoutta, proosaa, satuja, murrejuttuja ja muita kertomuksia. (Asplund 1994, 27.)

Arkkipainatus edisti balladien leviämistä, mutta kun julkaistua versiota alettiin pitää ainoana ja parhaana, näivettyi balladien tarinankerronnan perinne. Mitä laajemmalle lukutaito levisi, sitä vähemmälle jäi suulliselle perinteelle ominainen balladirakenteiden hallinta ja formulatekniikan käyttö. Laulaminen ulkomuistista ei ole sama kuin tarinankerronnan tekniikan hallitseminen. Suullisessa perinteessä laulaja lohti tarinan kuulijoiden eteen muististaan ja mielikuvituksestaan ammentaen, käyttäen vakiintuneita muotorakenteita ja ilmaisun tapoja apunaan ja muistinsa tukena. Nykylaulajat harvoin hallitsevat formulatekniikan ja rakennemallien käytön, vaikka ulkomuistista sanoja osaisivatkin. (Asplund 1994, 26.)

3 Balladin historiaa Suomessa

3.1 Suomalaisen balladin määrittelyä

Folkloristisessa kielenkäytössä suomalaisella kansanballadilla tarkoitetaan suullisena perinteenä syntynyttä kertovasisältöistä laulua. Riimillisessä perinteessä lajille on olennaista sen kerrontatyyli: formuloiden käyttö, runsas dialogi, juonen ristiriitatilanteet ja objektiivinen kerronta. Balladi-termiä on suomalaisessa tutkimuksessa käytetty sisällöllisenä kategoriana. Sekä kalevalamittaisia että uudemman perinteen kertovia lauluja on kutsuttu balladeiksi. Kalevalamittaisia lauluja, joille löytyy vastine ulkomaisesta perinteestä, on ollut helppo kutsua balladeiksi myös Karjalan ja Inkerin laulualueilla. (Asplund 1994, 31–32 .)

Skandinaviassa balladeiksi kutsutaan vain keskiajalla syntyneitä lauluja, ja sitä nuoremmille on oma termi, efterklangsvisor, balladijäljitelmä (Asplund 1994, 13). Suomessa perinne on sen verran nuorempaa että täällä on syytä keskieu-rooppalaisen esimerkin mukaan olla määrittelemättä balladia aikaperspektiivin mukaan (Asplund 1994, 32). Suomeen kulkeutui samanaikaisesti sekä vanhempaa balladiainesta että Skandinaavisen tutkimuksen balladijäljitelmiä kutsumia lauluja. Koska ensimmäiset merkinnät suullisesta perinteestä ovat täällä 1800-luvulta, ei voida kuin aiheiden perusteella päätellä, että laulut ovat todennäköisesti kulkeutuneet maahan 1600–1700 luvuilla. (Asplund 1994, 35.)

Arkkiballadilla tarkoitetaan alunperin arkkina ilmestynyttä, kertovaa, usein sentimentaalissävytteistä laulua. Arkkiveisujen erottaminen balladeista ei ole aivan mutkatonta, koska jotkin suullisesti levinneet balladit ovat ilmestyneet myöhemmin arkkeina, ja toisaalta jotkin esimerkiksi Ruotsissa suullisesti syntyneet laulut ovat levinneet Suomeen arkkien välityksellä. (Asplund 1994, 32–33.)

3.2 Balladin tutkimuksen historiaa Suomessa

Suomalaisen folkloristiikan terminologiaan termi balladi vakiintui vasta Julius ja Kaarle Krohnin työn myötä. Teoksessaan Kantelettaren tutkimuksia (1900) Krohnit osoittavat vastineita ulkomaisesta balladiperinteestä muutamille Kante-

lettaren kertoville lauluille. He käyttävät termiä balladi kuitenkin vain ulkomaisista runoista. Suomalaisiin lauluihin he viittaavat termeillä legendalaulut ja historialliset laulut, tai sitten vain yksinkertaisesti sanalla runo, joka oli yleisnimi kaikelle kalevalamittaiselle laululle. Riimillisistä kertovista lauluista he käyttävät balladi-termiä. Suomalaiset tutkijat ovat erotelleet balladit ja legendalaulut omiksi alalajeikseen. Esimerkiksi Matti Kuusi puhuu balladista “legendalaulun maallisenä seuralaisena” ja ajoittaa molempien lajien synnyn keskiajalle. (Asplund 1994, 29, 31.)

Väinö Salminen määrittelee balladin teoksessaan Suomalaisten muinaisrunojen historia I (1934) eepillis-lyyriseksi kansanlauluksi, jonka aiheena ovat kaukaiset tapahtumat ja jonka loppu on usein jylhän traaginen. Martti Haavio liittää teoksessaan Suomalaisen muinaisrunouden maailma (1935) balladitematiikan vahvasti sääty-yhteiskunnan muotoutumiseen ja sankariepiikan taas vanhempaan eränkävijä- ja maanviljelys-kulttuuriin. Elsa Enäjärvi-Haavio vertailee teoksessaan Ritvalan helkajuhla (1953) suomalaisia lauluja skandinaaviseen perinteesseen, nostaa esiin balladirunoudelle tyypillisen dialogin ja selvittelee laulujen kulkeutumista suomenkielisellä alueella. (Asplund 1994, 29–30.)

Matti Kuusi kuvaa teoksessaan Kirjoittamaton kirjallisuus I (1963), kuinka suomalainen balladi talonpoikaistui. Säätyläisympäristöön liittyviä piirteitä esiintyy, mutta niukemmin kuin Ruotsissa. (Asplund 1994, 31.) Kuusi pitää yhtenä kumouksellisena uututena naisten nousua sankarirunojen statistista balladien aktiiviseen rooliin. Rakkaus, “Surmaava Eros”, saa balladeissa puheenvuoron. Perusteemaksi kehittyi muukalaisen tai ylempisäätyisen viettelijän ja porvaristai talonpoikaisneidon suhde. Balladien konnat ovat suomalaisissa lauluissa korostetusti muukalaisia, merestä nousevia kultamiehiä, merelle häipyviä hansasakauppiaita, umpiruotsalaisia uroita, joita on syytä kavahtaa. Näin balladit kuvaavat laulajiensa ennakkoluuloja (Asplund 1994, 31), ja toisaalta mielestäni myös siirtävät tarinoissa vastuun siveettömästä käytöksestä ulkopuoliselle paikalle.

3.3 Suomalaisen balladin kehityskaari

Kalevalamittainen runous edustaa omaleimaista suomalaista laulutraditiota. Temaattisesti etenkin kertovissa runoissa kuuluu kaikuja sekä lähinaapureiden että kaukaisempien maiden tarinoista. Runolauluista löytyy sekä kansainvälisiä teemoja ja motiiveja että eurooppalaisten kansanballadien selkeitä vastineita. Ulkomailta kulkeutuneet tarinat on tällöin sopeutettu runolaulun musiikilliseen äidinkieleen, vaikka laulujen sisältö olisikin säilynyt pitkälti sellaisenaan. Esi-merkkejä tällaisista, meille Ruotsin kautta kulkeutuneista lauluista ovat Ritvalan helkavirsinä tunnetut Mataleenan vesimatka ja Inkerin virsi. Vaikutteita saatiin myös Venäjältä ja Virosta. Slaavilaiset teemat näkyvät etenkin inkeriläisessä runolaulutraditiossa. (Asplund 1994, 33.)

1600-luvulta lähtien runolaulu vaihtui vähitellen länsimaisella runomitalla sepi-tettyyn uusimittaiseen, loppusoinnolliseen kansanlauluun. Tämä merkitsi radi-kaalia laulutavan murrosta. Maan länsiosissa uudet tuulet omaksuttiin nope-ammin. Lännessä ei 1800-luvun alkupuolella enää paljon runoa laulettu, kun taas maan itäosissa perinne oli yhä voimissaan. Rajantakaisilla karjalais- ja in-keriläisalueilla runolauluperinne säilyi kaikkien pisimpään. Sinne suuntautuikin monien runonkerääjien matka Lönnrotin esimerkkiä seuraten. (Asplund 1994, 34.)

Laulutavan vaihtuessa vähitellen säkeistölliseksi vaikutteita siirtyi edelleen yli rajojen. Nyt laulut omaksuttiin sävelmineen kaikkineen. Suomalaisessa perin-teessä esiintyy runsaasti muunnelmia ruotsalaisista balladimelodioista. Vaikut-taakin siltä, että melodia on kuljettanut laulut yli rajojen. Vaikutteet tulivat maa-han vielä autonomiankin aikaan pääosassa Ruotsin kautta, ja maamme ruotsin-kielisellä väestöllä oli merkittävä rooli uusien tyylien levittämisessä. (Asplund 1994, 34.)

Suomalaisessa perinteessä esiintyi joitakin balladeja, jotka ovat levinneet maa-han alunperin runolaulun kaudella ja sitten toistamiseen uusmittaisina. Esimer-kiksi Vilhelmi ja Liisunen-balladin teeman kantamuoto oli levinnyt maahan jo varhemmin ja sitä oli laulettu runomittaisena Anteruksen virtenä. Uudella maa-hantulollaan se säilytti suuren osan ruotsalaisen esikuvansa piirteitä kertaumaa ja päähenkilöiden nimiä myöten. (Asplund 1994, 34.)

Lunastettava neito, Euroopan ehkä levinnein balladi, tunnetaan Suomessa sekä kalevalamittaisena että loppusoinnullisena versiona. Niiden lisäksi tunnetaan runsas määrä niin kutsuttuja välimuotoisia versioita. Välimuotoisissa lauluissa näkyy selkeästi vanhan ja uuden laulutavan murros; alkusointua ja kertoa viljelyä, mutta ei niin johdonmukaisesti kuin ennen. Kalevalainen runomitta on murroksessa, mutta riimillisuus ja säkeistöllisyyskään eivät vielä ole täysin löytäneet sijaansa. (Asplund 1994, 34.)

Skandinaavisen balladin säkeistorakenteelle on tyypillistä säkeistön kaksi- tai nelisäkeisyys, riimi sekä kertauma. Osa uusmittaisista balladeista noudattaa tätä rakennetta, osalle taas näyttää olevan tyypillistä laulutekstien metrinen epävakaisuus. Loppusoinnun käyttökin on välillä epäsäännöllistä. Vanhimpien laulutekstien kohdalla metrinen epävakaisuus voi johtua sekä siitä, että riimitteilyn traditiota ei vielä hallittu, että siitä, ettei suomalainen ortografia ollut vielä vakiintunut. 1800-luvun alkupuolella kirjoittaminen, etenkin suomeksi, oli vielä harvojen taito. (Asplund 1994, 35.)

3.4 Arkkiveisu Suomessa

Suullisen riimillisen balladin kausi jäi Suomessa melko lyhyeksi, koska jo 1600-luvulla kirjallinen kansankulttuuri alkoi tehdä tuloaan, ensin hengellisten ja myöhemmin myös maallisten arkkiveisujen muodossa. Vanhin Suomessa ilmestynyt arkkiveisu on Pyhä Yrjänä ja lohikäärme vuodelta 1683. Aluksi suurin osa arkkilaulujen teksteistä käännettiin ruotsista, mutta vähitellen suomalaiset viisunikkaarit alkoivat kirjoittamaan omia lauluja. Melodia otettiin usein kirkkovirsistä, ja paljon hengellisten laulujen sävelmistöä kulkeutui maalliseen käyttöön. (Asplund 1994, 35.)

Lukutaidon myötä arkkiveisuista tuli 1800-luvun loppupuolella keskeinen osa kansankulttuuria, ja aiemmin suullisena levinneitä balladeja julkaistiin myös arkkeina. Murhat, luonnonkatastrofit, tulipalot, sodat ja haaksirikot antoivat aihetta tarinoille, ja laulut ajankohtaisista aiheista palvelivat omalta osaltaan myös tiedonvälitystä. Kertovien, viihteellisten arkkiballadien yleisin aihe oli nuorten epä-säätyinen rakkaus. Niissä oli balladinomainen kohtauksittain etenevä juoni, selkeä konfliktitilanne ja traaginen päätäntä. Tavallisimmaksi säemalliksi yleistyi

kaksi keskenään loppusoinnollista säeparia, joissa kummassakin seitsemän runojalkaa. Mitta on sama kuin rekilauluissa. (Asplund 1994, 35.)

3.5 Suomalaisen kertomalaulujen teemoista

Katolisuuden aikana Suomessa oli yhtä luontevaa laulaa pyhimyksistä ja ihmeistä kuin muuallakin Euroopassa. Uskonpuhdistuksen myötä 1500-luvulta eteenpäin pyhimykset päättyivät pannaan, ja niinpä uusmittaisissa lauluissa ei legenda-aiheita paljon tavata, poikkeuksena Pyhä Yrjänä ja lohikäärme sekä myöhempiä perua oleva tarina Pienestä Kaarinista. Kalevalamittaisia legendalauluja sen sijaan on säilynyt näihin päiviin saakka. Myös Pohjoismaiden balladeille tyypilliset maagillis-myytilliset aiheet ovat harvinaisia muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. (Asplund 1994, 38.)

Riimillisten kertomalaulujen keskeisintä tematiikkaa on rakkaus, joka näyttäytyy kohtalonomaisena, kuolemaan johtavana voimana. Teemoina erottuvat petollisuus ja mustasukkaisuus. Sosiaaliset suhteet nousevat keskiöön. Perheen merkitys ja ristiriidat suhteessa toisaalta rakastettuun, toisaalta suvun tahtoon ovat yleisiä aiheita. Tyypillisimmässä asetelmassa rikkaan talon tyttö ja alempisäätyinen nuorukainen rakastuvat, suhde ei ole vanhemmille mieleen, ja tapahtumat päättyvät traagisesti. Viettelys ja erotiikka nousevat keskeisiksi esimerkiksi balladeissa Kreivin sylissä istunut ja Metsästäjä ja neito. Historiallisia tapahtumia ja henkilöitä kuvataan joissakin kertomalauluissa. Arkkiveisut suurrikollisista levisivät ympäri maata herättäen kauhunsekaista kiinnostusta. (Asplund 1994, 38.)

Kansanlaulu heijastaa oman aikansa kulttuurisia murroksia. 1600-luvulla Suomessa suvun ja perheen merkitys alkoi murtua nuorten vuorovaikutusjärjestelmien kehittyessä. Riimillinen laulukulttuuri teki tuloaan, samoin yhteisöllinen musisointi. 1800-luvun loppupuolella elettiin kulttuurisen mullistuksen aikaa, kun Suomessa siirryttiin teknistyvään ja kaupungistuvaan yhteiskuntaan. Parinmuodostuksessa suvun taloudellisten arvojen sijaan tilaa saivat henkilökohtaiset mieltymykset. (Asplund 1994, 39.)

3.6 Kansanomaisen laulukulttuurin murros

Kansanomainen riimillinen laulukulttuuri koki murroksen ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Äänilevyn ja gramofonin yleistyessä arkkiveisujen painatus loppui. Ulkomainen iskelmäkulttuuri levisi Suomeen 1920-luvulla. Kuorotoiminta toi uuden muodon lauluharrastukselle. Vanha kansanomaisen laulukulttuuri eli pisimpään maaseudun nuorison piirileikkilauluissa. Nuorilla oli tapana myös kirjoittaa laulunsanoja värssyvihkoihin muistoksi. 1930-luvulla nuoruuttaan maalla eläneiden keskuudesta onkin voitu kerätä muistiin viimeiset rippeet kertovasta kansanlaulusta. (Asplund 1994, 35.)

4 Museo elämysten ympäristönä

4.1 Museo yhteiskunnassa

Ihminen on lähtökohtaisesti kulttuuriolento; ihminen luo, säilyttää ja siirtää kulttuuria. Kulttuuri voidaan käsittää väljästi määriteltynä ihmisyhteisön kaikkien opittujen tietojen ja taitojen kokonaisuudeksi. Museolla on tärkeä tehtävä yhteiskunnassa kulttuurin säilyttäjänä ja ylläpitäjänä. Aineellistenkin kulttuurituotteiden, kuten museoesineiden, taustalla vaikuttaa henkinen prosessi. Niinpä jako aineelliseen ja henkiseen kulttuuriin on oikeastaan keinotekoinen. (Vilkuna 2009a, 15.)

Museon tehtävät ovat moninaiset. Museo on avoinna yleisölle, se kerää, säilyttää, tutkii, julkaisee ja esittelee. Museo toimii yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi. (Kallio 2009, 105.) Museo on yhteiskunnan muisti, se tutkii, hoitaa ja täydentää kokoelmiaan. Toisaalta museo on kulttuurilaitos, joka tuottaa tietoa, elämyksiä, virkistystä ja esteettistä mielihyvää näyttelyiden ja opetustoiminnan kautta. (Kaitavuori 2009, 281.)

Alkujaan museo-sanana taustalla oleva kreikan sana mouseion tarkoitti muusille, tieteiden ja taiteiden jumalattarille, pyhitettyä paikkaa tai temppeliä (Rönkkö 2009a, 71). Nykyään museo ilmenee yleisölle näyttelyidensä kautta, suurina kertomuksina ja pieninä tarinoina. Nämä kertomukset edellyttävät näkemisen taitoa. Muistiorganisaationa museo vertautuu kirjastoihin ja arkistoihin, mutta samalla se on nousemassa myös eläväksi taidelaitokseksi teattereiden ja orkesterien rinnalle. (Rönkkö 2009b, 247.)

Mielikuva museosta on kulttuuri- ja aikasidonnainen. Se perustuu osin alitajuiseen, jatkuvasti muuttuvaan käsitykseen siitä, millainen maailma on ollut ja on, sekä millaisena ihmisen osa siinä on ymmärretty. Museo sisältää ja kannattelee omalta osaltaan hiljaista tietoa, johon sisältyy kaikki se geneettinen, ruumiillinen, intuitiivinen, myyttinen, arkkityyppinen ja kokemusperäinen tieto, jota ei voi pelkästään tai lainkaan sanoin ilmaista. Sen ansiosta meillä on jonkinlainen mahdollisuus seurata ja ymmärtää muuttuvaa maailmankuvaa, lähtien luolamaalausten hämärässäkin häikäisevästä kauneudesta ja Egyptin faaraoiden kuolemattomuuspyrkimyksistä. Jokainen aika luo oman museonsa. (Rönkkö 2009a, 71.)

Kun Pohjoismaiden museoammattilaisilta kysyttiin, mikä heidän mielestään oli museon merkitys nykypäivänä, esiin nousivat sanat muisti, juuret ja identiteetti (Rönkkö 2009b, 267). Identiteetit ankkuroituvat menneisyyteen, ja museot auttavat ihmisiä näkemään itsensä osana sukupolvien jatkumoa. Identiteetti on käsite, joka yhdistää ihmisen yhteiskunnallisen, kulttuurisen, taloudellisen ja poliittisen ympäristön subjektiiviseksi kokonaisuudeksi. Identiteetti ei synny vain olosuhteista, vaan se muuttuu ja sitä aktiivisesti muokataan. Museot tarjoavat samastumisen ja erottautumisen kokemuksia: ne ovat ideologisia laitoksia, jotka auttavat ihmisiä rakentamaan identiteettiään. (Kallio 2009, 116–117.)

4.2 Muuttuva museo

Vanha määritelmän mukaan museo on yhtä kuin esinekeräily. Autenttisen esineen ajateltiin toimivan suorana siltana historialliseen todellisuuteen. Esine, siis myös museo, puhui totta. Nykyään ollaan toisessa ääripäässä, kun väitetään, että esine itsessään on mykkä. Kumpikin lienee liioittelua, ja esineellä on sen oman elämäkerran lisäksi mahdollisuus kertoa lukematon määrä muita tarinoita. (Rönkkö 2009a, 70.) Laulettu museokierros tuo omalta osaltaan esiin tarinoita esineiden takaa. Toisaalta ne myös luovat esineille kontekstin maalaamalla niille tarinan avulla taustan.

Suomen museolaitos alkoi kasvaa ja ammatillistua 1950-luvulta lähtien (Vilkuna 2009a, 29). Museotyön painotus oli alkuaan objekti- eli esinekeskeinen, se vaihtui ilmiökeskeiseksi ja nykyään se on muutoksessa ihmis- yhteisö- ja ympäristökeskeiseksi (Vilkuna 2009a, 31). Vanhakantaisen museoinstituution ei tarvinnut hakea oikeutusta olemassaololleen. Nykyään museo mielletään palvelulaitokseksi, ja 2000-luvun museot ovatkin sisäistäneet markkinoinnin sekä asiakaspalvelun tärkeyden. (Kallio 2009, 106–107.)

Museoiden toimiessa markkinoiden ja yhteiskunnan ehdoilla toiminnan arvioinnista on tullut entistä tärkeämpää. Museolla on toisaalta myös mahdollisuuksia ja liikkumavaraa vaikuttaa: niiden ei tarvitse yksityisten yritysten tapaan tuottaa omistajilleen voittoa, mutta niillä ei myöskään ole julkisesta asemastaan huolimatta viranomaisien velvollisuuksia. (Kallio 2009 106–107.)

Museot ovat kuitenkin kiinnostuneita myös omasta taloudellisesta vaikuttavuudestaan ja haluavat osoittaa, ettei niiden rahoittaminen ole pelkkä menoerä. Museot luovat kuvan tietyn paikkakunnan erityisyydestä, mikä on usein edellytys turismille. Turistit eivät pelkästään osta pääsylippuja, vaan myös syövät, yöpyvät ja tekevät ostoksia paikkakunnan liikkeissä. (Kallio 2009, 119.) Museo viihteenä ja elämislaitoksena kilpailee ihmisten vapaa-ajasta siinä missä muutkin kulttuurilaitokset (Kaitavuori 2009, 285).

Jälkitekollisessa yhteiskunnassa tavarantuotanto ei ole enää kaikki kaikessa vaan talous perustuu yhä enemmän aineettomaan osaamiseen, palveluihin, tietoon ja merkitysten luomiseen. Tämä yhteiskunnallinen muutos on tehnyt tilaa kulttuurille ja luoville aloille ja luo uusia kehittymisen mahdollisuuksia myös museoille. (Kallio 2009, 120.) Museoille on eduksi pyrkiä erottautumaan ja luomaan ainutlaatuisia palvelukokonaisuuksia. Laulettu museokierrokset Pohjois-Karjalan museossa -projekti pyrkii tuomaan museoon uusia kävijöitä ja nostamaan sen kiinnostavuutta erityisesti matkailijoiden silmissä.

Kulttuurilla on positiivisia vaikutuksia terveyteen, ja museot mielletään yhä useammin hyvinvointipalveluiksi. Kulttuuri- ja taide-elämykset synnyttävät emootioita, jotka vaikuttavat aivoissa psykofysiologiseen säätelyjärjestelmään ja tasapainottavat sen toimintaa. Kun mieli ja elimistö ovat tasapainossa ympäristön kanssa, ihminen voi hyvin ja on terve. (Kallio 2009, 121.) Museo voi yhteiskunnallisena laitoksena panostaa hyvinvointia lisääviin palveluihin. Musiikin ja museon yhteistyöllä voidaan luoda kävijälle kokonaisvaltainen, positiivinen elämys.

4.3 Museo oppimisympäristönä

Museo voi toimia oppimisympäristönä monenlaisiin tarkoituksiin. Museossa oppimista tukee esineen tai taideteoksen konkreettinen läsnäolo ja elämyksellisyys. Kun oppiminen ymmärretään laajasti ajattelun ja ymmärryksen muutoksena, ei pelkkänä tietojen kartuttamisena, voidaan sen piiriin lukea kaikki museossa tapahtuvat kokemukset ja elämykset. Museopedagogiikkaan hyvin soveltuvassa konstruktivistisissa oppimisteorioissa painottuu kävijän aktiivinen merkitysten rakentaminen ja nähdyn liittäminen omiin elämäkokemuksiin. (Kaitavuori 2009, 281.)

Ihmiset käyvät museoissa saadakseen merkityksellisiä kokemuksia (Kallio 2009, 122). Museo toimii luovana oppimisympäristönä. Museoympäristö voi edistää luovuutta esimerkiksi nostamalla esiin menneiden sukupolvien osaamista ja kannustamalla ajattelemaan eri tavoin. (Kallio 2009, 120.) Teatterissa, konserteissa ja elokuvissa yleisö istuu paikallaan ja ottaa vastaan ohjelman sille annettussa muodossa ja järjestyksessä. Näyttelyssä sen sijaan esitys pysyy paikallaan ja katsoja liikkuu vapaasti sitä tarkastelemassa. (Rönkkö 2009b, 258.)

Museot haluavat puhutella ihmistä, auttaa häntä paikantamaan itsensä ajassa ja tilassa, käydä keskustelua menneisyyden vaikutuksesta nykyisyyteen ja nostaa esiin kiistanalaisiakin kysymyksiä. Museo on media, jossa voi olla yhtä aikaa esillä useita erilaisia viestejä ja sisältöjä, ja siten museo voi antaa tilaa historiakulttuurin erilaisille kertomuksille ja näkökulmille. (Kallio 2009, 125.) Vaikka museo on media, se ei ole massojen media. Siksi museoiden valistustyön tulisi perustua innovatiivisiin ratkaisuihin, joiden avulla yleisöön voidaan vaikuttaa syvällisemmin kuin perinteisellä valistuksella. (Kallio 2009, 121.)

Museopedagogia toimii välittäjänä museoinstituution ja yleisön välillä. Se tarjoaa tietoa ja elämyksiä sekä suunniteltuja oppimisen mahdollisuuksia erilaisille käyttäjäryhmille. Pedagogit toteuttavat erilaisia yhteisöllisiä ja osallistavia ohjelmia museoon. Perinteisiä museopedagogian toimintamuotoja ovat opastukset, työpajat, tapahtumapäivät ja yleisölle tarjottava lisäinformaatio eri muodoissaan. Yhä useammin museopedagogit kokevat työnsä liittyvän kokonaisvaltaisesti museon yleisösuhteeseen ja rooliin yhteiskunnassa. Kävijä on pedagogian näkökulmasta pikemminkin käyttäjä ja osallistuja, jonka antama palaute on äärimmäisen tärkeässä roolissa museon toimintaa kehitettäessä. (Kaitavuori 2009, 283–286.)

5 Laulettu museokierrokset

5.1 Projektin synty

Idea lauletuista museokierroksista syntyi Kalevalan mitalla -festivaalin suunnittelupalaverissa 2011. Kokouksessa pohdittiin, miten museo osallistuisi festivaaliin. Mietittiin, miksi museokierrosten tulisi olla vain puhuen opastettuja? Syntyi ajatus runolaulukierroksesta museossa. Sanna Kurki-Suonio ehdotti kierroksen luojaksi Karelia-ammattikorkeakoulusta juuri valmistuvaa laulajaa, Anna Fältiä. Annan runolaulukierros sai ensiesityksensä festivaalin osana helmikuussa 2012. (Härkönen 2013b.)

Kierros sai paljon kiitosta yleisöpalautteessa ja näin syntyi halu jatkaa projektia. Ulla Härkönen ja Anna Fält laativat yhdessä apurahahakemuksen Opetus- ja kulttuuriministeriölle Kulttuurin matkailullisen tuottamisen apuraha varten. Museolle myönnettiin 7000 € suuruinen apuraha projektiin. Apurahan avulla palkattiin Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelijat toteuttamaan kaksi uutta laulettua museokierrosta sekä niihin liittyvät työpajat. Kustakin kierroksesta ja työpajasta maksetaan 1000 € suuruinen palkkio, johon kuuluu kierrosten ja pajojen pilotointi Rokkiviikolla heinäkuussa 2013. Kierrosten teemat määriteltiin uudemman kansanlauluperinteen mukaan, toisesta tuli balladikierros ja toisesta rekilaulukierros. Kierrosten ja työpajojen muodostamaa pakettia suunnataan erityisesti matkailijoille, sekä koti- että ulkomaisille. Museokierroksista ja niihin liittyvistä työpajoista tuotetaan yksi museon ja Pohjois-Karjalan maakunnan uusista palvelupaketeista. Hankkeen tuloksia markkinoidaan yhteistyössä Karelia Expert Matkailupalvelu Oy:n kanssa. (Härkönen 2013a.)

Museon tuottaja yritti etsiä internetistä tietoa vastaavista projekteista. Erilaisia konsertteja on järjestetty museoissa, mutta laulavista oppaista ja varta vasten museota varten tehdyistä lauletuista tai musiikillisista opastuskierroksista ei löytynyt mainintaa. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö niitä olisi voitu tehdä, mutta yleistä se ei ainakaan ole. (Härkönen 2013b.)

Ilomantsissa Parppeinvaaralla on paikallismuseon yhteydessä Runolaulajan pirtti, jossa museovieraat pääsevät kuulemaan oppaan kanteleensoittoa. Kier-

rokseen kuuluu myös runolaulaja Mateli Kuivalattaren aittojen kohdalla runolaulua. Varsinaista laulettua opastuskierrosta museossa ei ole ainakaan vielä toteutettu, mutta soitto ja laulu on kiinteä osa museon tarjontaa ja nousevat luontevasti näyttelyn tematiikasta. Samoin Numeksessa Bomban karjalaistalon yhteydessä on hyödynnetty musiikkia matkailutarjonnassa. Kulttuuriturismi Karjalassa eli kukoistuskauttaan 1970-luvulla, jolloin turisteja saapui bussilasteittain eri kulttuurikohteisiin. (Kellokoski 2013.)

Kävin Anna Fältin runolaulukierroksella 23.2.2013. Kierros oli todella vaikuttava. Anna siirtyi soljuvasti aiheesta toiseen ja lauloi omaperäistä, mutta silti niin ikiaikaista runokieltä, jossa sulassa sovussa sekoittuivat Suomen Kansan Vanhojen Runojen (SKVR) säkeet ja hänen omat säkeensä. Annan kierroksella syvennettiin karjalaiseen kulttuuriin ja karjalaisen kansan elämään. Anna myös opasti meitä tulevia oppaita kierrosten suunnittelussa. Hän oli itse yllätynyt siitä, kuinka konserttimaiseksi kierros muotoutui: ihmiset todellakin kuuntelivat häntä eivätkä käveleskelleet ympäri museota katselemassa. Hän myös kehotti miettimään, miten kävijäryhmää kuljettaa ja sijoittelee, ja missä museon tiloissa on hyvä laulaa. (Fält 2013.)

Muutamakin ihminen on sanonut, että aika haasteen olet saanut, kun Annan esityksen jälkeen alat uutta kierrosta luomaan. Lohtuna oli se, että jo lähtökohdat ovat perinteenlajin ja mitan puolesta aivan erilaiset. Balladien läpi näyttelyä katsoessani tartun automaattisesti eri teemoihin, kuin Anna tarttui runolauluja luodessaan tai kuin opiskelutoverini Minttu Hellstén ja Azra Topcu tarttuvat reki-laulukierrosta työstäessään. Näin museo saa käyttöönsä kolme hyvin erilaista laulettua kierrosta, ja samakin museokävijä voi tulla aina uuden kierroksen kautta kokemaan näyttelyn taas uudella tavalla.

5.2 Toimeksiantajan toiveet

Lauletuista museokierroksista halutaan kehittää yksi museon aktiivisesti käytössä olevista lisäpalveluista, joka innostaa uudenlaista yleisöä, myös nuorempaa väkeä, tulemaan museoon ja tutustumaan museon tarjontaan. Karjala on vanhastaan tunnettu laulun ja soiton maana. Matkalla Karjalassa -näyttely esittelee sekä vanhaa kansanmusiikkiperinnettä että uudempaa musiikkikulttuuria Joke-

laa ja Ismo Alankoa unohtamatta. Laulettu museokierrokset ovat yksi tapa esitellä nykypäivän soivaa Karjalaa. (Härkönen 2013a.)

Balladikierros tehtiin toimeksiantona Pohjois-Karjalan museolle, joten kirjallinen opinnäytetyökin suunnattiin vastaamaan heidän intressejään. Museota kiinnosti, miten minä kansanmuusikkona ja laulajana näen ja koen museon perusnäyttelyn? Mitä teemoja siitä nousee esille? Kuinka näyttely kertoo tarinaansa? Mitä lisäarvoa laulettu museokierrokset voivat tuoda näyttelyyn, mitä sellaista ne voivat kertoa, mihin pelkät esineet eivät yllä? Lisäksi museota kiinnosti, miten musiikillista yhteistyötä voisi jatkossa kehittää? Miten museo voisi laajemminkin hyödyntää musiikkia toiminnassaan? (Härkönen 2013b.)

Pohjois-Karjalan museon lisäksi opinnäytetyöni kohderyhmä on tulevat laulavat museo-oppaat. Balladikierros tulee museon käyttöön, ja itseni lisäksi toisetkin oppaat voivat vetää sitä. Laulettujen museokierrosten soisi elävän ja kehittyvän tulevaisuudessakin. On tarkoitus, että museolla olisi useita laulavia oppaita käytettävissään, jotta mahdolliset tilauskeikat eivät olisi yhden ihmisen aikatauluista kiinni. Lisäksi työ on suunnattu kaikille, jotka ovat kiinnostuneet museoiden luovista mahdollisuuksista kehittää toimintaansa ja tuoda sisältöjään esille uudella tapaa. Työ voi antaa ideoita myös muusikoille, jotka ovat kiinnostuneet laajentamaan käsitystä työkuvastaan niin muusikkona kuin pedagoginakin.

5.3 Lauluntekijän lähtökohdat

Toimeksianto Pohjois-Karjalan museolta oli erittäin innostava lähtökohta opinnäytetyölle. Tämä on ensimmäinen tilaustyöni ikinä, mutta luottamus omiin säveltäjän- ja sanoittajankykyihin ei ole osoittautunut turhaksi. Laulettu museokierrokset ovat erinomainen tapa tuoda uutta näkökulmaa museoon. Ne myös luovat uudenlaisia työmahdollisuuksia muusikoille ja tuovat uusia kuulijoita kansanmusiikille. Balladikierros on elämyksellinen johdatus Matkalla Karjalassa -näyttelyn teemoihin. Balladit avaavat näyttelyä yksittäisten ihmisten kohtaloiden kautta. Museo on mainio ympäristö tarinankerronnalle, koska konkreettisten esineiden läsnäolo tekee historian käsin kosketeltavaksi.

Balladi tämän opinnäytetyön yhteydessä on löyhä kategoria, olennaisimpana ohjenuorana olen pitänyt tarinankerrontaa ja tarinankerronnan tapaa. Suomessa säkeistöllisen balladin rantautumista maahan seurasi pian Ruotsin esimerkiksi seuraten arkkiveisumuoti, joten suullisen kertomalaulun perinne jäi aika ohueksi. Itsekin työssäni toteutan tavallaan arkkiveisujen väsääjän työtä, kun luon lauluja suoraan kirjalliseen muotoon ja myyn ne käytettäväksi. Siitä viimeisen luvun nimi, Viisunikkarin opissa.

Yritin etsiä kirjastosta karjalaisia balladeja tiedonhakupalvelun työntekijän avulla, mutta löysimme pelkästään runomittaisia. Halusin kuitenkin rajata kierroksen uuteen perinteeseen, koska Anna oli juuri toteuttanut runolaulukierroksen museoon. Joissain lauluvihoissa balladeja olisi saattanut ollakin, mutta totesin, että persoonallisemmat ja näyttelyn kannalta osuvimmat laulut saan kokoon, kun sävellän ne itse museota varten. Mietin omaa rooliani balladikierroksen oppaana ja totesin, että olen kuin entisaikain markkinalaulaja tai leikari, kerron tarinoita ja mainostan laulujani. Kontakti yleisöön on luonteva, koska tarinat on tehty kerrottaviksi. Siksi tuntui myös luontevalta kertoa hieman jokaisesta balladista ennen laulua. Lyhyt esittely myös liittää balladit selvemmin näyttelyesineisiin ja näyttelyn teemoihin. Ilman esittelyä henkilöt jäisivät suurimmalle osalle yleisöä tuntemattomiksi.

Oli selvää, että balladikierros tarttuu eri aiheisiin kuin runolaulukierros, ja reki-laulukierroksesta puolestaan tulee taas aivan omanlaisensa. Anna kertoi, kuinka runolaululla oli kertauksen avulla helppo toteuttaa siirtymät paikasta toiseen, eikä myöskään ollut niin vaarallista, jos jokunen säe meni kuulijoilta ohi korvien. Hän kehotti minua miettimään, miten toteutan siirtymät kierroksellani. (Fält 2013.) Päätin tehdä kierroksen balladien ja tarinoiden ehdoilla. Siirtymät toteutin hyräilemällä seuraavan balladin melodialla. Odotin että yleisö oli siirtynyt peräsäni seuraavaan paikkaan, kerroin lyhyesti balladin teemasta ja lauloin sitten vasta itse tarinan.

5.4 Kierrosten kohderyhmistä

Annan ja muiden laulavien oppaiden kanssa mietimme kierrosten kohderyhmiä. Nyt ne eivät ole tarkkaan määriteltyjä. Toisaalta tekemämme kierrokset sopivat

hyvin monenlaisille ryhmille, ja kategorinen ajattelu saattaa johtaa harhaan ja rajoittaa turhaan kierrosten markkinointia. Voisin kuvitella että tuleva rekilaulukierros menevine sävelmineen ja säestyksineen voisi sopia hyvin myös koululaisille. Runolaulukierros oli myös sen verran jännittävä ja monimuotoinen, että voisi tehdä vaikutuksen minkä ikäiseen tahansa. Omaan kierrokseeni liittyen mietin lähinnä laulujen kestoa, ovatko ne liian pitkiä koululaisryhmille? Toisaalta laulaen opastettu kierros poikkeaa totutusta, ja elävä musiikki auttaa keskittymään. Ehkä ei pidä lähteä liian stereotyyppisistä oletuksista, vaan tarjota rohkeasti kierrosta eri-ikäisille ja arvioida onnistuminen palautteen perusteella.

6 Viisunikkarin opissa

6.1 Rauvanlahden Junkers

Jatkosodan aikana pudonneen Junkers-pommikoneen moottori on Pohjois-Karjalan museon näyttävimpiä esineitä. Se on esillä keskeisellä paikalla sota-aikaa esittelevässä museuhuoneessa. Pudonneen pommikoneen traaginen tarina kiinnitti huomioni heti ensivierailulla.

Kymmenen Junkersin laivue lähti Onttolan lentokentältä yöllä 1.7.1944 suuntaan Karjalan kannas ja Tali-Ihantalan taistelut. Viimeisenä lentoon pääsi nuoren luutnantin Erkki Pinomaan ohjaama kone. He ottivat reilusti korkeutta, mutta joutuivat edellä lentävän laivueen potkurivirtoihin, kone menetti hallittavuuden ja syöksyi Rauvanlahden matalikkoon. Kaikki neljä miehistön jäsentä menehtyi välittömästi. Ohjaaja Erkki Pinomaa oli heistä vanhin, hänkin vasta 25-vuotias. Tähystäjä Karl Lång oli 23-vuotias, Sähköttäjä-ampuja Esko Vahvelainen 19-vuotias ja ampuja Jorma Joutsenvirta 22-vuotias. (Pohjois-Karjalan museo 2011, 29.)

Erkki Pinomaan vaimo Raija odotti onnettomuuden aikaan lasta. Vaimo oli antanut lentäjälle onnenamuletiksi ketjun, joka on myös esillä museossa. Ketjussa roikkuu vihreä apilankuva, numero kolmetoista ja leijonavaakuna. Erkki ja Raija olivat sopineet tapaamisen seuraavaksi päiväksi, mutta miestä vastaan tullut vaimo joutuikin ruumiita tunnistamaan. Hän tunnisti miehensä ruumiin onnenamuletistä. (Pohjois-Karjalan museo 2011, 29.)

Löysin internetistä lisääineistoa, uutisia ja pätkiä sotamuisteloista, ja tarina alkoi hahmottua. Ensin syntyi melodia ensimmäiseen säkeistöön, joka avaa tarinaa sodan suruista. Loputkin säkeistöt syntyivät suhteellisen helposti. Minulla oli tarinan runko valmiina päässäni ja kirjoitin sen suoraan balladiksi, makustellen uutta säkeistöä aina laulamalla. Täytyy myöntää, että kun lauloin balladin ensi kertaa läpi liikutuinkin itsekkin kyyneliin. Rauvanlahden Junkersin tarinassa näkyy sodan inhimilliset kasvot ja ihmisen avuttomuus kohtalonsa edessä.

6.2 Alahovin armo

Näyttelyssä on huone, joka esittelee Pohjois-Karjalan hoveja. Karjalan alueella ei ollut varsinaista hovilaitosta, mutta virkamiesten hallinto- ja asuinpaikkoja kutsuttiin hoveiksi. Niitä voi arkkitehtuuriltaan verrata läntisemmän Suomen kartanoihin. (Pohjois-Karjalan museo 2011, 24.) Catharina Charlotta Duncan (1764–1834), Alahovin armo, nousi esiin kiinnostavana vahvana naishahmona hoveja käsittelevän huoneen esittelyteksteistä. Hänen hieno silkkijakkunsa on esillä museossa. Jakun esittelytekstissä todetaan, että harvan museoesineen todellisesta omistajasta tiedetään niin paljon. Halusin perehtyä Katariinan vaiheisiin tarkemmin, ja SKS:n kansallisbibliografiasta löysinkin onneksi hänen pienoiselämäkertansa.

Katariina eli pitkän ja vaiherikkaan elämän, josta ei draamaa puuttunut. Isänsä kuoltua silloin 7-vuotias tyttö muutti äitinsä mukana Loviisan kaupungista Pälkjärvelle perittyjä rälssimaita hoitamaan. Alku ei ollut helppo, kun tuore emäntä pistettiin koville, ja alaiset kapinoivat. Katariinan äiti otti uudeksi mieheksi tuomari Didronin, ja Alahovin kartano alkoi kukoistaa. Katariina sai säätyläisneidon kasvatuksen, hän oppi ranskaa ja soitti spinettiä. Neidin arvon mukaista kosijaa ei vaan tahtonut salomailta löytyä. (Saloheimo 1997.)

Kun tuomari Didron kuoli, hänen virkansa peri Henrik Porthan, jonka kosintaan Katariina suostui. 23-vuotiaana hänen ei kannattanut jäädä pahemmin odottelemaan. Suomen sodan aikana 1789 Katariina hoiti kuolinvuoteella makaavaa äitiään. Ruskealan taistelusta hän sai kunnianarvoisia potilaita, kun haavoittunut everstiluutnantti Hans Henrik Gripenberg ja hänen lähin alaisensa, juuri taistelupäivänä majuriksi ylennetty Erik von Fieandt tulivat pyytämään kartanosta apua. Sodan jälkeen Alahovi oli kovilla tuomari Porthanin velkojen vuoksi, mutta Katariina puolusti sukunsa omaisuutta ja vaati sitä erotettavaksi tuomarin veloista. Mieheensä kuoltua Katariina avioitui uudelleen silloin jo upseeriksi ylenneen von Fieandtin kanssa, saman miehen, joka kymmenen vuotta aiemmin oli Alahovissa toipilaana. (Saloheimo 1997.)

Käsillä olevat lähteet eivät siitä mitään kerro, mutta balladintekijä aavista tietysti sodanaikaisessa Katariinan ja Eerikin kohtaamisessa salaisen romanssin. Kuveltelen, että he ovat iskeneet silmänsä toisiinsa Eerikin ollessa toipilaana Ala-

hovissa Ruskealan taistelun jälkeen. Katariinan ensimmäinen avioliitto ei ilmeisesti ollut mikään suuri rakkaustarina, vaan enemmänkin järkikauppa, jota tuomarin tuhlailevainen elämäntyö ja matkustelu vielä rasittivat. Mikä muu kuin vanha rakkaustarina selittäisi Katariina ja Eerikin avioitumisen vain vuosi Henrik Porthanin kuoleman jälkeen?

Liitin tarinan loppuun museon näyttelyteksteistä peräisin olevan hauskan anekdootin Keisari Aleksanteri I:n Suomen matkalta. Keisari yllättyi Katariinan sujuvasta ranskankielentaidosta, jollaista ei odottanut tapaavansa Karjalan sydänmailla. Keisari Aleksanteri mielistyi rouvaan niin, että seuraavana sunnuntaina Pälkjärven kirkossa kuulutettiin, että Katariinaa tulee tästä lähin kutsua Armon rouvaksi. (Saloheimo 1997.)

Puin tarinan keveähköön valssiasuun ja tarinan kerronnan tapa on muutenkin kevyen humoristinen; etenkin tuhlailevainen Porthan-parka joutuu antisankarin rooliin. Katariina kuvataan sydämellisenä ja tarmokkaana. Alahovin rouva oli pidetty myös alaistensa keskuudessa. Sodan aikana hän antoi ruokaa tarvitseville Alahovin aitasta. Kansa kutsui häntä Tuukkasen Kaisaksi. (Saloheimo 1997.) Balladissa mainitaan kaikki Katariinan kutsumanimet, Tuukkasen Kaisa, Duncanin Catharina ja Alahovin armon rouva.

Keskeisimmiksi kohtauksiksi nousevat alun pohjustuksen jälkeen Eerikin ja Katariinan kuviteltu romanssi sodan aikana sekä Katariinan ja Henrikin riita Henrikin veloista. Lyhyesti kuvattu, tulevaan vihjaava käännekohta on Henrikin kuolema ja Katariina kirje Eerikille. Loppukohtauksen muodostaa anekdootti Keisari Aleksanterin vierailusta Alahovissa. Olen pyrkinyt välttämään turhaa selittelyä ja noudattamaan balladeille tyypillistä, kohtauksittain etenevää juonenkerrontaa, jossa tarina etenee mahdollisimman paljon dialogin keinoin.

6.3 Oleksei Boozei

Kirjastosta löysin legenda-aiheista materiaalia, ja kun tömäsin Irma-Riitta Järvisen kirjassa Karjalan pyhät kertomukset mainintaan rakastetusta Oleksei Boozein stiihusta ja löysin Oleksesta tarinan Legendat - kirjasta, balladin aihe oli siinä. Oleksesta uskomaton tarina on balladi itsessään, täynnä kohtalonomaisuutta

ja käsittämättömiä valintoja, joiden lopputulosta on mahdoton ihmisen arvioida. Tarinassa on legendoille tyypillisiä aineksia, kuten maagiset muistoesineet, jotka Oleksei antaa vaimolleen, sekä kelluva kivi, jonka päällä hän matkustaa saareen pyhittämään. Balladi avaa kappaleen karjalaisen kansanuskon historiaa ja sopii tunnelmaltaan mielestäni hyvin hartaaseen kirkkokuoneeseen.

Oleksei Boozein tarina on vanha karjalainen legenda, jota on laulettu stiihuna eli pyhänä lauluna. Legendojen ohella stiihut kuuluivat Karjalan kansanomaiseen uskonperinteeseen. Molemmat käsittelevät pyhien henkilöiden elämää. Stiihun panijad, stiihujen laulajat, olivat usein kierteleviä vanhoja miehiä tai naisia, jotka kulkivat talosta taloon ja esiintyivät myös praasniekkajuhlilla ja markkinoilla. Stiihujen laulanta oli Raja-Karjalassa vielä 1900-luvun taitteessa yleistä, ja rajan yli saattoi kulkea vapaasti puolin ja toisin. Laulajat saivat Aunuksesta hevoskyydin pienempiin kyliin. Rajan sulkeutuminen hankaloitti merkittävästi kiertelevien laulajien työtä. Suppeampana perinne säilyi kuitenkin ainakin 1940-luvulle asti. (Järvinen 2004, 58–59.)

Laatokan Karjalassa ylivoimaisesti suosituin stiihun aihe on ollut Oleksei Boozein eli pyhän Aleksiuksen elämäkerta. Järvisen tutkiman kansanlaulajan Martta Pelkosen isoäidin sanoja siteeraten ”Oleksei Boozein stiihua ei itkemätä sua ni kuunella, moin on abei hänen stiihu.” Salmassa portaita pidettiin pyhänä paikkana, koska Oleksei asui niiden alla. (Järvinen 2009, 61.) Oleksei Boozein tarinasta löytyy useampi versio Järvisen toimittamasta kirjasta *Legendat – Kansankertomuksia Suomesta ja Karjalasta* (SKS Helsinki 1981). Stiihusta olisi ilmeisesti olemassa myös äänitemateriaalia, mutta en alkanut etsimään sitä käsiini, vaan päätin tehdä tarinan pohjalta oman version legendasta.

Ensin syntyi venäjänkielinen refrengi eli kertosae, jonka oikeakielisyyteen sain apua Petroskoissa opiskelleelta kansanlaulajalta Laura Vuorjoki-Elolta. Hän myös ehdotti, että voisin käyttää refrengiä kappaletta työstäessäni ja sitten jättää sen pois, jos tuntuu hassulta laulaa kahdella kielellä. Stiihuja laulettiin sekä venäjäksi että karjalaksi että näitä kahta kieltä sekoittaen (Järvinen 2009, 58), joten sinällään ajatus ei olisi ollut ihan hullu. Refrengi auttoi synnyttämään balladin melodian, josta tuli miellyttävän ajattoman tuntuinen, ja niinpä lähdin luomaan tarinaa. Luin *Legendat* -kirjasta itselleni nauhalle kaksi eri versiota tarinasta. Vaikka tarinat on kirjassa käännetty karjalasta suomeksi, niissä on säily-

nyt puhutun kielen ja tarinankerronnan rytmi. Niitä kuuntelemalla ja ääneen lukemalla aloin luoda säkeistö säkeistöltä omaa versiotani legendasta. Kirjoitin Olekseihin tarinan ensin vain saarelle saakka. Tuntui, että en saa mitenkään koko legendaa mahtumaan lauluun, joka sopisi kierrokselle. Ohjaajani Sanna Kurki-Suonio kuitenkin onneksi vaati minua kirjoittamaan tarinan loppuun asti, ja sain kuin sainkin tiivistämällä ja karsimalla koko tarinan mahtumaan reiluun kahdeksaan minuuttiin, joka on vielä inhimillinen laulun kesto museokierrokselle.

6.4 Elias ja runonlaulaja

Kansanlaulaja ei voi museossa käydessään ohittaa Karjalan laulumaita ja runonlaulua käsittelevää osiota. Harkitsin jonkin olemassa olevan runomittaisen balladin laulamista, mutta halusin itse säveltää ja sanoittaa kaiken materiaalin kierrokselle. Anna Fält oli juuri tehnyt runolaulukierroksensa, joten olin myös ajatellut rajata kierroksen uusmittaisiin balladeihin. Ajattelin, että olisi hauska idea tehdä balladi runolaulajasta kunnianosoituksena tuolle upealla perinteelle ja sen henkilöitymille.

Kirjoja selaillessani esiin nousi Elias Lönnrotin (1802–1884) ja Arhippa Perttusen (1769–1840) kohtaaminen Latvajärvellä. Huhtikuussa 1834 Lönnrot oli lähtenyt viidennelle keruumatkalleen suuntanaan Vienan Karjala. Matkasta tuli aintukertainen, vaikka Lönnrot vietti rajan takana vain yksitoista päivää. Hän sai muistikirjaansa yli 200 laulua ja 13 000 säettä, yhtä paljon kuin neljältä aikaisemmalta matkalta yhteensä. Perjantaina huhtikuun 25. päivänä Lönnrot oli Latvajärvellä laulattamassa yhtä kuuluisimmista laulajistaan, Arhippa Perttusta. Intensiivisen, kaksi ja puoli päivää kestäneen lauluistunnon tuloksena muistiin kertyi ennätysellinen määrä säkeitä: kertovia lauluja 2 600 säettä, lyyrisiä 270, ja loitsuja 1 200. (Laitinen 2006, 20–21.)

Eryyisesti Perttusen muistelot isästään, suuresta laulajasta Iso-livanasta, tekivät Lönnrotin vaikutuksen. Hän kuvaili kokemuksiaan tuoreeltaan Helsingfors Morgonbladissa (Laitinen 2006, 21–22), ja Arhipan kertomus päättyi Vanhan Kalevalan esipuheeseen. Siteeraan kertomuksen Arhipan sanoin Senni Timosen artikkelista Elias Lönnrot ja runonlaulaja (SKS 2008), jonka otsikosta on peräisin myös laulun nimi, Elias ja runonlaulaja:

Voi, sano hän, kun minä lassa taattoni kera Lapukassa nuotalla kävin. Oli meillä kasakkana eräs mies Lapukasta, sekin oiva laulaja; ei taattoni veronen. Kaiket yökauet lauletti he rupiamiseen, eikä että kahesti yksiä sanoja. Lähti sitä silloin pakinata. Minä vaan piennä poika hutjukkana istuin vieressä nuotiolla kuunnellen ja oppien, mitä tuon tuostaki aloin muistaa. Vaan paljo minulta heittihen mielestä. Jos nyt taattoni eläisi, niin kahtena netelinä et hänen lauluja kirjoittaisi. Senlaisia laulajoita ei enää maahan synny ja kaikki häviävät ne vanhat laulut pois kansasta. Nykyinen kansa jo heittää ne vanhat kaunihit runot ja sommitteloo omiaan enimmiten poikien ja tyttöjen keskinäisistä ilvehyksistä, joilla en voisi suutanikana häväistä. (Timonen 2008.)

Leikittelin laulussa alkusoinnun ja loppusoinnun, uuden ja vanhan laulutavan kohtaamisella. Suomessa runolauluperinne oli niin vahva, että tänne kulkeutuneet balladiteemat muuntuivat alkuun runolaulumuotoon. Vasta 1600-luvulta alkaen uusi laulutyyli alkoi tehdä tuloaan säkeistömittoineen ja loppusointuineen. Muutoksen ajalta on tallennettu niin kutsuttuja välimuotoisia lauluja, joissa vanha laulutapa on murroksessa mutta uusikaan ei ole vielä istahtanut paikoilleen. (Asplund 1994, 34.) Leikittelin välimuotoisuuden ajatuksella, sekoittelin alku- ja loppusointua ja paikoin rikoin säkeistöllisyyden runolaulun ehdoilla. Melodia on poljennaltaan 5/4, tyypillinen tahtilaji runolaululle. Laulusta tulikin ehkä enemmän runoralli kuin balladi, ja mietin, sopiiko se kierrokselle. Sekä museon tuottaja Ulla Härkönen, opponenttini Reetta-Mari Kellokoski että ohjaajani Sanna Kurki-Suonio pitivät sitä kuitenkin virkistävän erilaisena, joten annoin laulun jäädä silleen. Laulu kuvaa Lönnrotin ja Perttusen kohtaamista sekä Arhipan laulajan lahjoja ja muisteloita isästään. Muisteloiden liikuttamana Lönnrot äityy filosofoimaan, ja laulun loppuun runoilien omin sanoin Lönnrotin Kantelettaren alkusanoja siteeraten laulun merkityksestä ihmiselle. Näin Lönnrot itse kirjoittaa Kantelettaren alkulauseessa (1982, 1):

Hamasta ylimuistoisista ajoista ovat kaikki kansat maailmassa rakastaneet soittoa, laulua ja runoelmata. Soitto ja laulu ihmisellä ovat ikäskun toinen pyhempi kieli, jolla itsellensä eli muille haastelee erinäisiä halujansa ja mielensä vaikutuksia; jolla paremmin, kun tällä tavallisella, jokapäiväisellä kielellä, ilmottaa ilonsa ja riemunsa, surunsa ja huolensa, onnensa ja tyytyväisyytensä, toivonsa ja kaipuunsa, leponsa, rauhansa ja muun olentonsa. Ajatukset itsestänsä semmoisissa tiloissa olisivat sulinta soittoa ja kauniinta laulua, jos taittaisiin havata ja pysyvään muotoon kuvata. Mutta tämä kuvaanta ei taida tapahtua, paitsi äänen ja sanan kautta, puuttuvaisesti, niinkun kaikenlainen muuki kuvaus maailmassa.

Pikku lauluni tuo ehkä hieman erilaista näkökulmaa runolauluun. En laula runoa, mutta annan sen vaikutteiden soida laulussani. En kerro elämäntarinaa tai kohtaloa, vaan kerron kohtaamisesta. Kohtaaminen ei ole traaginen, mutta kenties suuri se on. Suuria ovat ainakin ajatukset, joita se Lönnrotissa herättää. Hänen kauttaan Arhippa Perttusen tarinointi on liikuttanut monia, kun tarinaa on siteerattu kerta toisensa jälkeen. Kuvaus maalaa runolaulun ihmeen niin elävästi silmiemme eteen. Pikku-Arhippa nuotiotulilla kesäyönä kuuntelee ihmeissään, kun kaksi livanaa veisaa yön läpeensä, aina uutta luoden. Niillä nuotiotulilla haluaisin istua! Onneksi runolaulu elää nyt uutta elämäänsä kansanlaulajien käsissä. Sen kieli on niin syvällä kielessämme, että sukellus ja paluu siihen ei tunnu ollenkaan mahdottomalta.

6.5 Arvid ja kaunis Alma

Matkalla Karjalassa -näyttelyn loppupäässä on huone, jossa esitellään Joensuun kaupungin historiaa. Halusin tehdä museokierroksen loppuun keveän, ehkä humoristisenkin veisun, hyvänmielen lopetuksen kierrokselle. Ulla Härkönen vei minut kokoelmajohtaja Auli Patjaksen juttusille, josko hänellä olisi ehdottaa Joensuun historiaa liittyviä aiheita. Keskustelussa nousi esiin monia vaihtoehtoja. Auli heitti ilmaan myös kauppaneuvos Neppenströmin nimen ja kertoi, että hänen poikansa Arvid Neppenström, rikas perijä, oli huhujen mukaan ollut myös kaupungin ujoin poikamies. Auli neuvoi minut tutustumaan Esko Järvelinin kirjoihin, joita oli museon kirjastossa.

Arvid Neppenström (1868–1905), kuuluisan kauppaneuvoksen Fritiof Napoleon ”Neppe” Neppenströmin poika ja perijä, rakensi Pyhäselän rantamaille upean Vainoniemen huvilan 1908. Hänellä ja kaupungin kauneimmaksi naiseksi tituleeratulla Alma Paldanilla oli suhde, jonka käänteitä kaupunkilaiset jännityksellä seurasivat. Arvid oli kaupungin rikkain poikamies ja Alma ”vain” sanomalehti Karjalaisen faktorin H.J. Paldanin tytär. Alma oli käynyt hierojakurssin eli oli sen ajan lääkintävoimistelija. Hän oli kuitenkin perin henkevä luonteeltaan ja harrasti akvarellimaalausta. Ongelmana suhteessa olikin ennen kaikkea se, että Arvid, jo 40-vuotias poikamies, oli niin uskomattoman ujo, ettei hän rohjennut kosi-
maan pitkäaikaista ystäväänsä (Järvelin 1988, 8–10, 33–34.)

Järvelin runoilee kirjansa alkulehdillä siitä, kuinka aiemmin eletyt elämät muuttuvat tarinoiksi. "Ihmisen muisti on tunnetusti hyvä, mutta epäluotettava. Kun tarina kulkee monen ihmisen muistin kautta, se on kertautuneesti epäluotettava tiedon lähteenä, ellei jostakin voi siteeksi saada tiedon jyviä. Jos jyviä löytyy, ne oikeuttavat uskomaan todeksi sellaista, josta tarinat puhuvat." (Järvelin 1988, 7.) Kirjan otsikkokin on Vainoniemen huvila – totta ja tarua vuosilta 1881–1979.

Järvelinin pohdinta soveltuu hauskalla tavalla myös suulliseen kansanperinteeseen. Laulu saa alkunsa jostakin, ja sen tarina muotoutuu jokaisella laulukerralla hieman erilaiseksi. Järvelinin kirja on kirjoitettu kertoilevaan sävyyn, josta sain inspiraatiota myös oman tarinani tyyliin. Laulusta tuli kepeä ja humoristinen, mutta henkilöt esitetään silti inhimillisinä, traagisiakaan sävyjä unhoittamatta. Melodiaa luodessa ajattelin Järvelinin kirjan alkutilannetta, tuulista, kaunista toukokuun iltaa Vainoniemen huvilan terassilla. Laulu sai kepeän C-duurimelodiansa kevään tulon ajatuksesta Pyhäselän rantamailla.

6.6 Leikarin laulu ja loppusanat

Kierroksella on alku- ja loppusanat, jotka johdattavat museokävijän laulelulle museokierrokselle ja vastaavasti lopuksi päättävät kierroksen. Päätin luoda molemmat samaan melodiaan sulkeakseni ympyrän lopussa siitä mistä sen piirtämisen aloitin. Jätin alku- ja loppusanojen luomisen viimeiseksi sävellystyöksi. Opettajani Sanna Kurki-Suonio ehdotti, että voisin käyttää niissä runomittaa, olihan Suomessa runomitalla laulettu balladi vanhin osa perinnettä. Päädyin sekoittelemaan uutta ja vanhaa mitta ja tekemään melodiasta aika hilpeän ja yksinkertaisen.

Sanojen tarkoitus on toivottaa tulija tervetulleeksi. Samalla leikari, laulaja, mainostaa omaa työtään. Loppusanoissa puolestaan käytän vanhoja runosäkeitä "Kerin virteni kerälle, syyttelen sykkyrälle", ja päätän näin selvästi kierroksen. Lopuksi leikari vielä toivoo, että kierros oli kuulijalle mieleinen ja toivottaa hänet tervetulleeksi uudelleen laulumatkalle Karjalaan.

7 Matkalla Karjalassa

7.1 Ensivaikutelmia matkalta

En ollut käynyt Pohjois-Karjalan museossa ennen tätä projektia. Museon aulassa olen kyllä käynyt kuuntelemassa kansanmusiikin opiskelijoiden tutkintokonsertteja ja lipunmyynnissä ostamassa lippuja kaupunginorkesterin konserttiin, mutta jostain syystä en ollut koskaan eksynyt itse näyttelyihin. Helposti arki muotoutuu niin täydeksi, että uusien kulttuurielämysten muotojen mahdollistaminen siihen tuntuu hankalalta. Uskon kyllä, että kyse on vain näkökulmavirheestä. Kuulun siis itsekin siihen kävijäryhmään, joka täytyy houkutellessa museoon jollain oheistoiminnalla, kuten juuri lauletuilla museokierroksilla!

Museon tuottaja Ulla Härkönen esitteli meille tuleville laulaville oppaille näyttelyn 31.1.2013. Hän kertoi museon painotuksista kierroksella, ja keskustelimme esiin nousseista kysymyksistä. Tuli heti sellainen olo, että museoon täytyy palata tekemään itsekseen salapoliisityötä. Näyttely vaikutti kiehtovalta ja hämmäntävän laajalta. Työnjako oli jo siinä vaiheessa selvä: tiesin tekeväni balladikierrosta. Heti ensimmäisellä kierroksella itsestään selväksi laulunaiheeksi nousi Rauvanlahden Junkers. Pudonneen pommikoneen tarina kerrotaan museossa selkeästi, joskin tyyliin kuuluvan asiallisesti. Asiallisuus melkein lisää tarinan traagisuutta, kuten myös balladien tarinankerronnan tyyliin kuuluu. Moottorin rinnalla esillä oleva hentoinen onnenamuletti tuo tarinan jo esineiden kautta aivan eri tasolle, se tulee lähelle.

Alusta asti suunnittelin Annan jalanjäljissä museokierrokselle alkulaulua, johdusta näyttelyyn ja laulettujen kierroksen tunnelmiin. Ensimmäiseksi laulupaikaksi kaavailin Suomen sodan muistomerkkiä karttakäytävän päässä. Lopulta päädyin laulamaan siinä alkusanojen lopun. Kohdassa on vielä laulamista helpottava ison aulan kaikua jäljellä.

7.2 Laulujen teemojen hahmottelua

Kierroksen alkupuolta hahmotellessani mielessäni oli tehdä laulu Könösen pyssystä tai maahan kätketystä hopea-aarteesta. Könösen pyssystä olisi varmasti tarinaa löytynytkin, hopea-aarten tapauksessa sen olisi saanut kehittää aivan itse. Isossa, karjalaista elämää esittelevässä huoneessa huomioni kiinnittyi karhuntaljaan, joka ei sinällään ole mikään ihmeellinen museoesine. Mielessäni oli etsiä tarina legendaarisesta karhunkaatajasta. Huone esittelee kansan elämää, ja toinen aihe olisi ollut jokin karjalainen talonpoikaiskohtalo. Käyttöesineet olivat sympaattisia, mutta en osannut yhdistää niitä mihinkään. Halusin, että kertomani tarina perustuisi oikeasti eläneen ihmisen elämään, koska silloin, vaikka esineiden käyttäjistä itsestään ei olisi tietoa, toisi se jollain tapaa historian kosketuksen konkreettisemmin kävijän luo.

Saunan jätin suosiolla väliin, koska Anna toteutti sen niin loistavasti. Näyttelyä katsellessa tuli itsekkin mietittyä, mistä olisin halunnut laulaa, jos olisin toteuttanut runolaulukierrosta. Oli myös hauska havainnoida, kuinka luonnostaan eri laulunlajit ohjasivat eri aihepiirien puoleen. Alusta asti tarkkailin näyttelyä balladiprojektin kannalta. Projektin ansioista sain museokäynneistä myös paljon enemmän irti, kuin olisin saanut siellä muuten vain pyöriessäni.

7.3 Mietiskelyä kirkkhuoneessa

Kirkkhuone oli selvä laulun paikka. Huone esittelee läntisen ja itäisen kirkon historiaa Karjalassa. Tilassa on miellyttävä tunnelma ja mukava kaiku. Aikamatkailuun keskittymistä hieman häiritsi kaiuttimista soiva uudehko hengellinen musiikki. Aluksi mietin, että olisin voinut veisata tilassa jonkin vanhan virren. Virsi olisi ollut poikkeama balladiteemasta, mutta tuonut jo käytöstä kadonneita Vanhan Virsikirjan sävelmiä kuuluville. Harkitsin myös arkkiveisua Pyhä Yrjänä ja lohikäärme, josta opiskelutoverini Emilia Kallonen on tehnyt aivan mainion lokrisen version. Emilian veisu pyöri päässäni teemaa miettiessäni pidemmän aikaa, mutta hylkäsin valmiin laulun liian helppona ratkaisuna. Toisekseen, vaikka Pyhän Yrjänän legenda onkin tärkeä sekä katolisille että ortodokseille, ritarin seikkailut Kappadokiassa tuntuivat hieman kaukaisilta Karjala-teeman puitteissa.

Metsästimme Ulla Härkösen kanssa yhdessä aihetta kirkkokuoneeseen. Henrik Renquistin raamattu on esillä vitriinissä, mutta raittiusliikkeen johtajan elämä vaikutti kuivahkolta tarinaniskennän kannalta. Valamon luostarista tutkin mahdollista materiaalia museon kirjastosta, mutta lopulta hylkäsin aiheen. Näyttelyssä on esillä myös muutamia vanhauskoisten esineitä ja näyttelyn opastustekstissä mainitaan vanhauskoisten polttoitsemurhat. Hurja aihe herätti viisunkarin uteliaisuuden. Tein aiheeseen liittyviä hakuja internetissä, löysin lisätietoa ja lainasin kirjankin, jossa oli artikkeli aiheesta. Polttoitsemurhista olisi syntynyt aikamoinen balladi. Totesin kuitenkin, että jos teen yhden ainoan laulun kierrokselle Karjalan kirkkohistoriasta, niin ehkä voisin tähän hätään valita hieman neutraalimman ja kauniimman aiheen. Savuna paratiisiin jää siis odottamaan tulevaa Tulta ja verta museossa -kierrosta.

7.4 Runolaulajan nurkkaus

Karjalaa laulujen maana ei voinut kansanlaulaja ohittaa. Luin näyttelytekstejä, katselin kuvia ja liikutuin. Runolaulu on niin valtava asia, ja ulottuu niin harvojen tietoisuuteen nykyään. Museo on onnistunut hienosti tuomaan laulun esille. Näyttelyssä on mainio kuuntelupesä, jossa voi syventyä vanhoihin arkistonäytteisiin. Olisi hauska, jos runojen tekstejä olisi myös enemmän esillä, vaikkapa SKVR:n niteitä, joita saisi selailta. Niistä saa hyvän käsityksen runonkeruutyön laajuudesta, ja viime vuosisadan alussa julkaistuissa niteissä on itsessäänkin historian havinaa.

Ehkä joskus, jos näyttely taas uudistuu, siihen voisi tulla pieni Runolaulajan pirtti Ilomantsin Parppeinvaaran tapaan, jossa kävijä saisi selailta SKVR:ää, kuunnella lauluja ja kokeilla itsekin helskyttää kanteletta. Kanteleet ja jouhikot jäävät jotenkin vähän etäisiksi vitriinissään, vaikka upeita vanhoja esineitä ovatkin. Ehkä niihin voisi myös liittää jonkin kuuntelukokemuksen, vaikka korvakuulokeilla parasta nykykansanmusiikkitykitystä jouhikolla ja toisiin kuulokkeisiin kanteleella? Tai videon siitä, kuinka soittimia nykyään käytetään.

7.5 Metsää, kartanoita, sodan melskettä...

Metsä on hauska toteutettu museossa, se on miellyttävän vihreä ja linnunlaulu saa viihtymään. Linnunlaulu onkin jätetty sekä runolaulukierroksella että balladikierroksella soimaan, vaikka kaikki muut ääninauhat on pantu pois päältä. Pontikkapannu metsän siimeksessä luo hilpeää tunnelmaa. Metsä olisi ollut akustiikaltaankin hyvä paikka laulaa, mieleissäni oli metsään sijoittuva rakkausballadi, tukkilaisaiheet tai Penttilän sahaan liittyvä laulu. Koska halusin ehdottomasti tehdä balladin hovihuoneeseen, jäi metsä väliin. Hovihuoneen opastusteksteistä nousi Catharina Duncanin ohella esiin Gabriel Wallenius, Karjalan kuningas. Suoraan Walleniukseen liittyvää esineistöä ei tosin taida huoneessa olla, mutta hänen elämäntyönsä liittyy useampaan huoneessa esiteltyyn karjalaiseen hoviin. Hänen tarinaansa voisi hyödyntää esimerkiksi myöhemmin balladityöpajassa.

Evakkohuone olisi antanut aihetta balladiin jos toiseenkin. Huonetta elävöittää sodanaikaisia filmejä näyttävä televisio, joka luo aikakauden tunnelmaa. Filmit myös muistuttavat, ettei sota-aika ole niin kaukana, kuin helposti nykyajan lapsi kuvittelee. Itseäni liikuttivat eniten opastusteksteissä olevat sitaattit museonjohtaja Tarja Raninen-Siiskosen tutkimuksesta. Evakkojen kertomuksista olisi varmasti löytynyt laulunaihetta. Laulettuani sillä hetkellä valmiit balladit ensi kertaa läpi museon tuottajalle totesimme kuitenkin yksissä tuumin, että Rauvanlahden Junkers ja Evakon taival peräkkäin tekisi kierroksen tunnelman aika raskaaksi. Niin päädyin hylkäämään aiheen tällä kertaa ja tartuin Joensuun historiaan. Joensuun historiaa esittelevässä huoneessa mietti markkinalaulua tai kauppiaisiin liittyviä säkeitä, tai Karjalan radan rakennukseen sijoittuvaa laulua.

7.6 Tarinat esiin

Huomasin, että balladien kannalta oli helpointa, jos museoesineellä oli jo valmiiksi tarina takanaan. Balladissa saatoin syventyä tuohon tarinaan. Muuten tartuin teemoihin, joista löysin tarinan aihetta, enemmän kuin aloin iskemään juttua esineestä, joka ei halunnut puhua. Näin balladeillani on jonkinlainen historiallinen tausta, eivätkä ne ole vain keksittyjä juttuja oikeista esineistä. Jossain vaiheessa projektia mietin, että olisi hauska laulaa kierroksella useammalla kie-

lellä. Hovien elämää käsittelevään huoneeseen olisi saanut hyvin ujutettua ruotsinkielisen balladin ja sota-aikaan olisi saanut pasifistisesti molempien puolten näkökulmat esille laulamalla myös venäjäksi. Koska päädyin sanoittamaan ja säveltämään balladit itse, hylkäsin idean tällä kertaa. En ole ainakaan toistaiseksi kykenevä sanoittamaan lauluja kummankaan naapurimaan kielellä.

Ulla Härkönen mainitsi keskustellessamme, että oli hauska huomata, kuinka poimin balladien aiheiksi museon näyttävimmät esineet, Junkersin moottorin ja Alahovin armon silkkijakun. Kyseiset esineet ovat kokoelman helmiä, ja niiden kuvia käytetään monesti myös museon tiedotuksessa. Pohdimme yhdessä, että juuri näillä kahdella esineellä on todella selkeä tarina, joka tulee näyttelyssäkin esiin. Monista museoesineistä kun ei ole tiedossa kuin löytöpaikka ja -aika. (Härkönen 2013b.)

7.7 Kävijöiden kokemuksia balladikierrokselta

Balladikierros sai ensi-iltansa keskiviikkona 24.4.2013 opinnäytetyöni taiteellisen osion esittelyn tiimoilta. Kierros oli avoin yleisölle. Pyysin halukkaita kävijöitä jättämään sähköpostiosoitteensa, jotta saatoin lähettää heille palautekyselyn kierroksesta. Palautekysely on opinnäytetyön liitteenä. Kokoan tähän kävijöiden kokemuksia balladikierroksesta. Heistä osa oli osallistunut myös runolaulukierrokseen ja saattoi peilata kokemustaan siihen.

Balladikierros koettiin miellyttävänä ja virkistävänä. Muutama kävijä kertoi, etteivät ole oikein museoihmisiä, vaan yleensä kokevat museon tylsänä, mutta laulettu kierros avasi näyttelyn uudella tavalla. Balladikierros keskittyi muutamiin esineisiin ja kohteisiin, joka koettiin selkeyttävänä. Tositapahtumiin perustuvat tarinat koettiin mielenkiintoisiksi, tarinat olivat ymmärrettäviä ja laulut sopivan mittaisia, mielenkiinto pysyi yllä. Ehdotettiin, että kierroksella olisi voinut olla yksi tai kaksi lyhyempää laulua ja erään kävijän mielestä lauluja olisi voinut olla enemmän ja ne olisivat voineet olla lyhyempiä. Toisaalta toinen kommentoi, että tarinat olisivat voineet olla vieläkin pidempiä ja kierros olisi voinut olla vielä laajempi.

Balladikierros toi syvyyttä museoesineisiin ja paikallishistoriaan. Puhuva opas ehtii esitellä paljon enemmän, mutta laulu luo museoon kodikkuutta. Laulu toi opastukseen lisää, koska musiikin keinoin saa luotua tunnelman, jota pelkällä puheella ei tavoita. Balladit saivat museoesineet elämään. Yksi kävijä oli pitänyt esimerkiksi aina aiemmin “museoon hilattua lentokoneen moottoria rumana ja vastenmielisenä rojuna”, mutta balladin myötä se sai uuden, erityisen merkityksen.

Kävijöiden mieleen olivat jääneet useat eri balladit. Koskettavimpana pidettiin Rauvanlahden Junkersia ja hauskimpana Neppenströmiä. Muutama kävijä kehui erityisesti legendalaulua Oleksei Boozeista. Yksi hykerteli Kantelettaren alkusanoille, jotka oli ujutettu Runonlaulajaan, ja toinen muisteli lämmöllä Katariinan mielenkiintoista tarinaa. Valitsemiani tarinoita pidettiin mielenkiintoisina, ja niiden tunnelmat välittyivät eläväisesti. Junkersin turbulenssivirrat saivat erään kävijän pohtimaan, ettei varmasti Titanic-balladeissakaan kaihdettu teknistä sanastoa sekä ylistämään elävää ja muuttuvaa balladiperinnettä. Ehdotettiin, että valokuvat balladien henkilöistä voisivat vielä elävöittää kierrosta.

7.8 Ajatuksia tulevasta

Olisi hienoa, että nyt tehdyt laulettu museokierrokset lähtisivät elämään museon tuotteina. Erilaiset yleisöt antavat kierroksille erilaisia merkityksiä ja laulavat oppaat voivat opastuskokemuksensa karttuessa kehittää kierroksia edelleen. Oppaita myös rekrytoidaan lisää, ja jokainen opas varmasti muokkaa samankin kierroksen hieman omannäköisekseen. Kierrokseen liittyvät työpajat ovat työn alla, ja niistä saadaan ensikokemus kesällä.

Karjalan esihistoriaa esittelevään Muinaisille poluille -näyttelyyn olisi hieno toteuttaa laulettu opastus tai muu musisointihetki. Harkitsin joko aloittavani museokierroksen sieltä tai käänteisesti päättäväni sen esihistorian hämärään, mutta kokonaisuuden alkaessa hahmottua jätin lopulta huoneen pois. Balladiteemalla huone olisi ollut hieman hankala toteuttaa. Toisaalta, Muinaisilla poluilla ulottuu viikinkiaikaan ja ristiretkiajalle, jolloin Skandinaviassa jo laulettiin balladeja ja Suomessa eli jo runolaulukulttuuri. Elävä arkaainen musiikki tai äänimaisema voisi toimia hyvin esihistorian näyttelyn elävöittäjänä.

Tulevaisuudessa olisi hienoa toteuttaa vaikka yhteistoiminnassa nyt toimivien oppaiden kanssa tai sitten aivan uutena projektina kierroksen, joka eri kansanlaulun lajien avulla esittelisi näyttelyn todella kattavasti ja luontevasti. Saunassa laulettaisiin loitsuja, kanteleiden ja runolaulajien kohdalla pitkä, kertova runo joltain tietyltä runolaulajalta, kirkossa veisattaisiin virsi, metsässä tukkilais- ja työlauluja tai metsäloitsuja, hoveissa balladeja ja niin edespäin. Olen ilomielin mukana ideoimassa, jos museo innostuu ideasta.

Museossa voitaisiin järjestää myös sen esittelemään musiikilliseen tematiikkaan liittyviä työpajoja. Laulupajassa voitaisiin ensin kuunnella näytteitä museon kierrokselta ja sitten laulaa karjalaisten runolaulajien runoja. Soitintyöpajassa pääsisi aloittelijakin kokeilemaan kanteletta ja jouhikkoa. Etenkin jouhikko on tavan ihmisille oudompi kapistus. Kansanmusiikin opiskelijoista saisi työpajoihin oivat vetäjät.

8 Pohdinta

Museon väki oli tyytyväinen balladikierrokseen. Sanoitus- ja sävellystyö onnistui yllättävän hyvin tiukasta aikataulusta huolimatta. Nyt balladit saavat aikaa elää ja hengittää ennen seuraavaa esitystä kesäkuussa. On mukavaa, että projektilla on jatkoa. Seuraavaksi alan työstämään kierrokseen liittyvää työpajaa, jossa museokävijät pääsevät itse kokeilemaan balladien nikkarointia valmiiden palasten avulla. Yhteistyö museon kanssa on ollut erittäin sujuvaa, mistä haluan kiittää erityisesti museon tuottajaa, Ulla Härköstä.

Opinnäytetyön aikataulu oli hyvin tiukka. Tein viimeisenä opiskeluvuonna sekä pääinstrumentin B-kurssitutkinnon että opinnäytetyön. En suosittelen kyseistä aikataulutusta kenellekään, vaikka toisaalta molemmat projektit antoivat tilaisuuden kokeilla itsenäistä työskentelyä muusikkona, ja siksi sopivat hyvin opintojen loppuvaiheeseen. Pidemmällä aikavälillä opinnäytetyöprosessi olisi ehtinyt käydä useampia kierroksia, ja lopputulos voisi olla hyvinkin erilainen. Olisin ehkä rajannut aihetta toisin ja pyrkinyt sitomaan oman työni tuloksia tiiviimmin balladin ja arkkiveisun estetiikkaan. Myös matkailullisesta näkökulmasta olisi voinut hakea uutta valaistusta kierroksen suunnitteluun.

Projekti laajensi käsitystäni muusikon työmahdollisuuksista. Laulettu museokierrokset on loistava idea, jota voisi tarjota muihinkin Suomen museoihin. Musiikillista tutkimusta aiheen tiimoilta voisi jatkaa moneen suuntaan. Minua kiinnostaa tutkia muuntelua osana kansanlaulun estetiikkaa. Aion äänittää säveltämäni kappaleet nyt, niiden elämän alkuvaiheessa, ja uudelleen kesällä niiden ehdittyä kypsyä, ja tutkia, miten melodia ja sanat ovat lähteneet muuntumaan.

Hienoa, että laulettujen museokierrosten myötä on avattu yhteistyö Pohjois-Karjalan museon ja Karelia-ammattikorkeakoulun välillä! Yhteistyö hyödyttää molempia osapuolia. Parhaimmillaan se luo muusikoille uudenlaisia työympäristöjä ja tuo museolle puolestaan aivan uusia kävijöitä, jotka musiikin kautta löytävät museon muunkin tarjonnan.

Lähteet

- Asplund, A. 1994. Balladeja ja arkkiveisuja. Suomalaisia kertomalauluja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 1994.
- Fält, A. 2013. Laulettu museokierrokset. Joensuu 26.2.2013. Pohjois-Karjalan museo. Perehdytys uusille laulaville oppaille.
- Härkönen, U. 2013a. Laulettu museokierrokset Pohjois-Karjalan museon näkökulmasta. Sähköposti niiki.nuutinen@gmail.com. 16.4.2013.
- Härkönen, U. 2013b. Museon tavoitteet opinnäytetyölle. Joensuu 26.4.2013. Pohjois-Karjalan museo. Palaveri balladikierroksesta.
- Järvelin, E. 1988. Vainoniemen huvila. Totta ja tarua vuosilta 1881–1979. Joensuu: Pohjois-Karjalan kirjapaino 1988.
- Järvinen, I.-R. 2004. Karjalan pyhät kertomukset. Tutkimus livvinkielisen alueen legendaperinteestä ja kansanuskon muutoksista. Helsinki: SKS 2004.
- Järvinen, I.-R. (toim.) 1981. Legendat. Kansankertomuksia Suomesta ja Karjalasta. Helsinki: SKS 1981.
- Kaitavuori, K. 2009. Museo ja yleisö. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 279–294.
- Kallio, K. 2009. Museon yhteiskunnalliset tavoitteet. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 105–131.
- Kellokoski, R. 2013. Korjausehdotuksia opinnäytetyöhön. Joensuu 2.5.2013. Karelia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöseminaari.
- Laitinen, H. 2006. Runolaulu. Kokonainen laulun maailma. Teoksessa Kerola-Innala, P. (vast. toim.) Suomen musiikin historia – Kansanmusiikki. Helsinki: WSOY 2006, 14–35.
- Lönnrot, E. 1982. Kanteletar. 14. p. SKS. Vaasa: Vaasa Oy.
- Pohjois-Karjalan museo. 2011. Matkalla Karjalassa -perusnäyttely. Opastusteksti. Joensuu 2011.
- Rönkkö, M. 2009a. Museon idea ja historia. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 70–92.
- Rönkkö, M. 2009b. Museo mediana. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 246–278.
- Saloheimo, V. 1997. Duncan, Catharina Charlotta (1764–1834), kartanonrouva. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. SKS. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/7634/>. 15.4.2013.
- Timonen, S. 2008. Lyhennelmä artikkelista Elias Lönnrot ja runolaulaja. SKS. <http://www.kalevalaseura.fi/kaku/sivu.php?n=p1a2&s=p1a2s1s4&h=hp1a2&f=fp1s>. 7.4.2013.
- Vilkuna, J. 2009a. Yhteinen kulttuuriperintömme. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 12–41.
- Vilkuna, J. 2009b. Museologian vaihteita. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus 2009, 44–65.

Leikarin laulu

Terve tänne tultuanne, terve tänne tultuanel!
Näille Karjalan kunnaille, näille Karjalan kunnaille.

Tervetulleeksi tahdon teitä toivottaa, sulavilavei, ja toivottaa,
tänne balladimatkalle Karjalaan, sulavilavei ja Karjalaan.

Laulu leikarilla työnä, laulu on leikarilla työnä,
tarinoitsijall tarina, tarinoitsijall tarina.

Niin monenmoist on kohtaloa, sulavilavei ja kohtaloa,
tässäpä ihmisen elossa, sulavilavei ja elossa.

Ne lauluiksi tahdon taitella, sulavilavei ja taitella,
ja teille tänään kertoilla, sulavilavei ja kertoilla.

Sanat sielun sulattaapi, sanaset ne sielun sulattaapi,
ja laulu mielen liikuttaapi, laulu se mielen liikuttaapi.

Omat on saamani sanaset, omat on saamani sanaset,
omat on virret oppimani, omat on virret oppimani.

Toivon ett teille on mieleinen, sulavilavei ja mieleinen,
tämä kiertomatka laulaen, sulavilavei, ja laulaen!

Loppulaulu

Kerin virteni kerällä, kerin virteni kerälle,
syyättelen sykkyrälle, syyättelen sykkyrälle.

Vallan lakkaan laulamasta, aivanpa lakkaan laulamasta,
taukoan pajattamasta, taukoan pajattamasta.

Ja toivon ett teille oli mieleinen, sulavilavei ja mieleinen,
tämä kiertomatka laulaen, sulavilavei ja laulaen.

Tervetulloo vaan uuestaan, sulavilavei ja uuestaan,
laulumatkalle Karjalaan, sulavilavei, ja Karjalaan!

Oleksei Boozei

Oli ruhtinas mahtava ja jumalinen laupias vaimonsa.
Ylen kauniisti elivät he päällä maan ja antoivat almunsa.

Ruhtinas rukoili päivin ja öin: Oi Jumala armollinen,
anna mulle perijä, anna laps sulle mieluinen!

Kuuli Herra rukouksensa, synty lapsi kuin pienoinen enkeli.
Silmin niin ihmeen kirkkahin hän maailmaa katseli.

Täytti vuoden, jo pyyteli isältään, isä anna mulle kirja,
jotta pyhän Sanan voimalla voin henkeni ravita!

Ihmeissään vanhemmat katseli, kun mieheksi poikanen yleni,
ei mennyt hän nuorten kisoihin, hän yksin eleli.

Toivoi nuori Oleksei, mut luostariin pyhään päästäkää!
Siel sielujenne puolesta rukoilen, mun maailmalta säästäkää!

Vaan vanhemmat eivät he tahdo niin, ei ainoolle pojallensa.
Sano: Vaimo ota sinä ittelles, ja elele kiitollisna!

Vastas Oleksei, siis aamulla astukaamme, kussa savu nousee ensimmäinen.
Siihen tupaan tavatkaamme, sieltä otan mä morsiamen.

Varhain pikkuisen pirttisen piipusta savu sitkeä kiemurteli.
Siellä leskiakkanen eleli, ainokaistaan kasvatti.

Häät ne vietettiin runsahat, ilojuhlat niin ihanat,
koko kylä simalla vaan kestittiin, oli lahjat mieluisat.

Oleksei otti somuksen somestaan ja sujautti silkkiliinaan,
liinaseen solmuin siteli, nuorikolleen ojenti.

Sano: Muille en saata mä kertoa, vaan mentävä mun nyt jo on.
Jos maailmassa joutusin elämän, kohtaloin ois onneton!

Kun liinasta solmu tää aukeaa, somus mustiksi murusiksi raukeaa,
silloin on koittanut aikani, rukoile mun puolestani.

Kesän lintuset pienet kuin puissa on, hänen kulkuaan johdatteli,
laululla, lennolla, kujeilullaan, järven rantahan saatteli.

Siellä rannattoman järven rannalla oli kivi niin suuri ja laakea,
tuumi Oleksei, Herra jos tahtoo niin, on kivi minut kantava.

Nosti kiven hiekasta kuin höyhenen, sen aalloille asetteli,
tuuli hänet ulapalle työnteli, kiven päällä hän rukoili.

Rantaan saaren pienen yksinäisen ajo tuuli nuoren Oleksein.
Veti kivipurtonsa rantahan, sinne kotiutu yksin tein.

Paljain käsin majan ittelleen nuori pyhittäjä rakenteli.
Kaikki päivät hän sanaa luki, yöt hartaasti rukoili.

Jo vuotta kolmatta kymmentä pyhitti Oleksei saarella,
vaan yhtä nuori oli muodoltaan kuin saapuessansa.

Vaan kotona suri vaimonsa, kaipas ainoat vanhempansa.
Unessa tuli Herra Oleksein luo ja kuiskasi tahtonsa.

Nyt Jumala Oleksein vanhenti, partasuuna matkahan lähetti,
sielläpä tutulla kirkkotiellä, vaimo vastaansa asteli.

Ei miestänsä saata hän tuntea, köyhä pyhittäjä anelee almua,
sijan portaiden alta hän saa, siellä jatkaa ikirukoustaan.

Savu sakea suitsutuksen portaiden alta ain kohoaa,
siellä pyhittäjä asustaa, kaikki vaivaiset parantaa.

Vaan yhdellä aamulla syksyisellä, oli tauonnut savu sankka suitsutuksen.
Kun joukolla mentiin katsomaan, makas pyhittäjä vuoteellaan.

Kirje valkea kädessään, ei irti sitä saatu väen vängälläkään.
Vasta vaimonsa kätehen se irtosi, hän kirjeen luettuaan kalpeni.

Kiireesti juoksi nyt kamariin, avas aarrelippaansa kallihin:
Liinasta solmut oli auennut, sormus murusiksi rauennut!

Elias ja runonlaulaja

Tuopa Lönnrotin Elias, mies on nuori ja toimekas,
lähti hän runoja keräilemään, saapu Latvajärven kylään.

Siellä laulaja kuuluisa, mies jo vanha ja vakava,
Perttusen Arhippa nimeltään, kaheksankymment jo iältään,

Tervetulleeks hänt toivotti, no johan tänne tulla soppii,
runoaki kuulemaha, virret vanhat oppimaha!

Tuopa Perttusen Arhippa, mies jo vanha ja vakava,
laulo päivän, laulo toisen, laulo puolen kolmattaki.

Jo ilo ilolle tuntu, runon mahti mainiolle,
Arhippaista kuunnellessa, väkevän on veisatessa.

Kypenet kynästä suihki, tuhrusi tulikipunat,
Eliaksen kirjaillessa, runot muistiin rustatessa.

Kysy Lönnrotin Elias, mies nuori, kirkas mieli:
Oi sie suuri Arhippainen, mistäs siull on muisti moinen?

Vaan vastasi Arhippainen, mies tuo vanha ja väkevä,
muistini on kehnonlainen, jo runon kulku kuivahtavi.

Voi ku sie oisit ollu sillon, kun miun tuattoni eleli,
lauleli hän kaikin illoin, virret uuvet ain veteli.

Kun mie lasna tuattoni kanssa Lapukall olin nuotalla,
Nuotta-livana apuna, hänki oil etevä laulaja.

Sillon sitä lähti pajatusta, yöt läpeensa laulantoa,
runoa runon jälestä, virttä virren pään perästä.

Mie vaan poijan hutjukkana nuotiolla ihmettelin,
tuota taiten laulantoa, kuulostelin, kummastelin.

Tuon tuostaki aloin muistaa, alko runon mahti luistaa,
vaan paljon jo heittihe mielestä, paljon jo heittihe mielestä.

Jos nyt isoini eläisi, niin vaikka sie kuinka kirjottaisit,
kahteen viikkoon et kerkeisi kaikkee saada muistiisi!

Tuumi Lönnrotin Elias, mies nuori, kirkas mieli,
laulu se onpi ihmisellä, kuin toinen pyhempi kieli.

Jolla paremmin kuin tällä, kielellä jokapäiväsellä,
iloistansa ilmotteloo, haluistansa haasteleepi,
kaipauksensa kajauttaa, huolet hurjat huhuaapi.

Niin kauan kun on ihminen ollu, niin kauan on ain laulellu.
Niin kauan kun tulee olemaaha, tulee aina laulamaaha.

Tuumi Lönnrotin Elias, mies nuori, kirkas mieli,
laulu se onpi ihmisellä kuin toinen pyhempi kieli.

Alahovin Armo

Tahdon teille kertoilla, Alahovin armon rouvasta,
tuostapa Tuukkasen Kaisasta, Duncanin Katariinasta!

Kasvoi neito kaunoinen noilla Pälkjärven kunnalla.
Spinetillä sievästi soitteli ja ranskaakin taiten hän tavasi.

Eipä noilla seuduilla kosijata Katariinan verosta.
Nuoret pappiparat kai, kaikki rukkaset vain sai.

Vaan kuoli tuo Didronin tuomari, viran peri apulaisens Henrikki,
ja kaupantekijäisiksi Katariinan kättä hän pyyteli.

Suostupa Katariina kaunoinen, ei yksin jäädä hän tahdokkaan.
Vaan kauppa ei ollut se kummoinen, tuomari oli kova poika tuhlaamaan.

Sota oli Suomemme rannoilla, sekä näillä raukoilla rajoilla.
Ruotti ja Venäjä ne taisteli, rajojansa uusiksi piirteli.

Katariina hoiti äitiään, joka makas kuolinvuoteellaan,
Henrikki reissussa Ruottissa, ei häntä joutanu auttamaan.

Kirkas oli päivä toukokuun, Ruskealast tykin kumu kantautuu.
Haavoittuneet hovin ovella, saako tästä talosta apua?

Hans-Henrikki everstiluutnantti ja nuori majuri Eerikki,
olivat he tuskan tilassa, näin alkoivat Katariinall haastella:

Voi hyvä rouva armias, me tuskassa ollaan kameas!
Leposijan jos luonas suot, meille pelastuksen tuot.

Vastasi ihana Katariina, tokihan täältä avun saa!
Sodan haavat ja piina, ne hetkeksi voitte te unhottaa.

Sydämestäns kiittävi emäntää ja Eerikki kainosti katsovi:
Loistaa kuin ruusu tuo Katariina, nuoren majurin sydämen sulattavi.

Kesäillalla ihanall, puuterhassa tuoksuvass,
kulkevat mielellä apeall he kesän kukkasloistossa.

Lausahaa nuori Eerikki, sydäntäin polttelee liekki.
Usko Katariinani sä mua: en tahtois sinusta luopua!

Voi kun ei sotaa olis lain, eikä velvotteen kahleita,
sinut mä veisin mukaanin, sua vain mä tahtoisin palvella!

Vastaapi kaunis Katariina, ei sovi meidän rakastaa!
Vaan sytämees, Eerik, paina: En sua saata mä unhottaa!

Sota kun päätty, niin vaivoiksi Henrikki-tuomarin veloista

Alahovi sai melkosen piinan, vaan oli Katariina ankara.

Kuuleppas mieheni Henrikki, virkki nyt rohkeesti rouva,
Sun velkasi on omasi, ne omin varoin saat maksella!

Mut Katariina rakkaani, kuinka kävis siinä ties,
ei velkojaan konkurssiin, voine ajaa kunnan mies!

Turkuun se lähti Henrikki, siellä piakkoin jo kuoli,
velat vaan jätti jälkeensä, ei niitä maksanu ikänä.

Katariina ei kauaa surrukkaan, hetken vaan nautti hän vapavuudesta,
sitten sen kirjeen kirjotti, sen sai majuri Eerikki.

Aleksanteri Keisari Venäjänmaan, kun kulki hän Karjalassa matkoillaan,
poikkesi Pälkjärven Alahoviin, väki nyt yllättyi kovin.

Vaan yllättyi itse keisarikin, Katariinan kanssa kun haasteli:
Ranskantaitonsa mitä sujuvin, keisarin sydäntä se lämmitti.

Seuraavana pyhäaamuna, kuulutettiin Pälkjärven kirkossa:
Meijän Kaisa Tuukkasta, Armon Rouvaksi tulee kutsua!

Rauvanlahden Junkers

Voi nyt kaikki kuulkaa tätä tarinaa kauheaa,
kuinka sodan aikana moni nuorena nukkui vaan.

Luutnantti oli nuori tuo Erkki Pinomaa,
toisella sotalennollaan ohjasi konettaan.

Kohti Karjalan kannasta oli määrä laivueen,
taistoon Tali-Ihantalan, avuks maajoukkojen.

Virkki Erkin vaimo, oi mieheni rakkaani,
tästä onnen tuojaksi ota ranneketjuni!

Hymyllä niin ihanalla korun ojenti,
apilan vihreän rakkaansa ranteeseen hän kiinnitti.

Huomenna jo illalla, jos Luoja meidän suo,
Raija rakkaimpani, palajan sinun luo.

Hellästi niin syleilevi Raija-vaimoan,
joka kantoi kohdussansa lasta Pinomaan.

Kesäkuun viimeinen yö, vuonna nelkytneljä.
Taivas aivan sininen ja vailla pilviä.

Onttolan lentokentältä tuo Junkers -laivue,
hetkellä keskiyön taivahalle ylenee.

Alla nukkuu Pyhäselkä usvaunissaan,
kesäkuinen aurinko jo tahtoo nousemaan.

Nyt lailla säteen auringon tuo Junkers Pinomaan
kauhialla vauhdilla tavotti tovereitaan.

Vaan turbulenssivirtoihin muun Junkers-laivueen
kone jäi ja joutuikin nyt syöksykierteeseen.

Rauvanlahden matalikkoon Junkers syösyi.
Kaikki neljä nuorta miestä heti menehtyi.

Samaisena iltana Onttolan kentällä
Raija oli vastassa jo Erkki miestänsä.

Vaan sanoi lennonjohtaja: Voi rouva Pinomaa!
Teille suru-uutisen nyt joudun ilmottaan.

Nuori luutnantti Pinomaa kolme miestä mukanaan,
eilen lentoon noustuaan, kohta syöksy kuolemaan.

Näky onpi kauhea, nuo neljä nuorta miestä,
rauenneina makaavat, vapaana sodan iest.

Aivan hiljaa nyökkää rouva Pinomaa,
Erkki-vainaan ranteessa apila kimaltaa.

Voi pieni ihmislapsi, kun toivoa voit vaan,
vaan kohtaloas muuttaa et voi sä milloinkaan!

Niin nuo sodan muistot taas edessäni nään,
kun silmäni mä suljen ja alas painan pään.

Arvid ja kaunis Alma

Aurinko painu jo luodetta kohti ja kesäki se tuli jotta kohisi,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja linnut pienet hilpeästi lauleli.

Pyhäselän rannalla, huvilansa verannalla nuori kauppias Neppenström,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, tuo kelpo Arvid Neppenström.

Neljäsattaa neliötä kesähuvilaa ja englantilaistyylinen puutarha,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, Vainoniemen maalle oli kohoava!

Höyrylaiva Sampo kevään ensimatallaan, kaksi nuorta naista kannellaan,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, he huvilan suuntaan sattu katsahtaan.

Se on Neppenströmin uusi kesäasunto, tiesi laivan kapteeni kertoilla.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja nuoret naiset heti alko juoruilla.

Tuo nuori Arvid Neppenström on kaupungin rikkain poikamies!
Sula rimpula rimpula huhhahhei, sen kaikki kansa kyllä ties.

Virkkipä nuorempi neitonen: Kuuleppas sie Ritarsalon Anna-Elise,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ei ois yhtään hullumpi naimakauppa se!

Vaan Arvidilla oli yksi ystävä, häntä en nyt kyllin saata ylistää.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, Kaunis Alma kaikki kauneudellaan päihittää!

Hän Paldanin Alma oli nimeltään, nainen niin uljas ja henkevä,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, vaan perheestä turhan köyhästä.

He yhdessä aina kulkivat, niin hauskesti keskenään rupattelivat,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja juoruille aihetta antoivat.

Tuo nuori Arvid Neppenström on kaupungin ujoin poikamies!
Sula rimpula rimpula huhhahhei, sen kaikki kansa kyllä ties.

Ei toennu Arvid kosimaan ja Alma se kyllästy oottelemaan,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, pelkäs lehdellä jäävänsä soittelemaan.

Tuumi Alma, lähden merien taa! Siellä siintää Ameriikan kultamaa.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, siellä kai uuden elämän saa.

Lähti Alma, kohta kuulutettiin kirkossa: Oli Arvid ja Anna-Elise kihloissa!
Sula rimpula rimpula huhhahhei..... Kuinkas tässä nyt näin kävi??!!!

No, rouva Ritarsalo ryhty puuhaamaan! Huvilaa häitä varten puunaamaan.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ei mikään ollu hyvin eikä kohdallaan.

Arvid tuskissaan katseli, kun anoppi se huvilassa mekasti.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, hän kohtaloaan katkerasti kirosi.

Sano rouvalle: Pysähys nyt hetkeksi! Häntä tiukasti silmiin katseli.
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja sormuksensa pöydälle asetti.

Tokaisi Arvid Neppenström: Kuulkaas rouva, se on loppu ny!
Sula rimpula rimpula huhhahhei, siitä anoppi lievästi hämmenty.

Pyhäselän rannalla huvilansa verannalla Arvid taas aivan yksin on,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja sydämensä hiukan levoton.

Tuumi Arvid on huvilani komea, ja puutarha kukoistaa niin somasti,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, vaan kelle tämä kaikki on iloksi?

Niin Arvid sen kirjeen kirjoitti, ja Almalle Amerikkaan lähetti,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, jotta tuletkos sie Alma mulle vaimoksi?

Alma-parka pyrstölleen putosi, kun Arvidin kirjeen hän avasi,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja lemmenviestiä tavasi.

No jo sitä Almaa nauratti, kun hän pakaasejansa pakkasi,
Sula rimpula rimpula huhhahhei, ja paluuta Joensuuhun valmisti.

Vai Amerikkaan asti piti lähteä, jotta Arvid uskalti kosimaan!
Sula rimpula rimpula huhhahhei, no kohta mua oottaa rannat kotimaan!

Palautekysely Balladikierroksesta 24.4.2013

1. Oletko aikaisemmin käynyt Pohjois-Karjalan museossa?
A) Jos olet, antoiko kierros uutta näkökulmaa näyttelyyn?
B) Jos et, millaisen kuvan näyttelystä sai balladikierroksen kautta?
2. Millainen kokemus laulettu museokierros oli?
3. Mitä uutta laulava opas ja balladit toivat kokemukseen museokäynnistä?
4. Olivatko tarinat mielenkiintoisia ja ymmärrettäviä?
Olivatko ne sopivan mittaisia?
5. Mikä tai mitkä balladit jäivät erityisesti mieleen?
6. Mitä voisi tehdä toisin? Jäikö jotain puuttumaan?
7. Sana on vapaa!